

Літаратурная Беларусь

Выпуск №12 (136)
(снежань)

КУЛЬТУРНА-АСВЕТНІЦКІ ПРАЕКТ

Грамадскага аб'яднання «Саюз беларускіх пісьменнікаў» і «Новага Часу»

lit-bel.org
novychas.by

Змест

НАВІНЫ:	айчынна літаратурна-грамадска жыццё снегня.....	с. 2
ФОРУМ:	Анатоль ІВАШЧАНКА пра новую книгу Алеся РАЗАНAVA і Аксана ДАНІЛЬЧЫК «па-за межамі сябе сабой»	с. 3
ЮБІЛЕЙ:	працяг эсэ Васіля ЖУКОВІЧА пра старэйшыну беларускай літаратуры Алену ВАСІЛЕВІЧ	с. 4
ПАЭЗІЯ:	новая верши Андрэя СЦЕПАНЮКА і Алеся КАМОЦКАГА... ... с. 5	
ФРАГМЕНТЫ:	старонікі рамана Віктара ШАЛКЕВІЧА з яго «гісторычных хронік»	с. 6-7
ПЕРАКЛАД:	да 200-годдзя класіка грузінскай паэзіі Нікалоза Бараташвілі (эсэ Уладзіміра СІЎЧЫКАВА і пераклады Юркі ГОЛУБА)	с. 8
ЭСЭ:	Леанід ЛЕВАНОВІЧ пра свае флюрдыскія згадкі-сны.....	с. 9-10
ПОСТАЦЬ:	Алеся ЛАПІЦКАЯ пра новую книгу Серафіма АНДРАЮКА.....	с. 11
СВЕТ:	навіны і цікавосткі літаратурнага замежжа.....	с. 12

Жыць – любіць, хвалявацца

Алена Васілевіч. Фота С.Скібінскага

кай літаратура» (1972–1980) і «Юнацтва» (1980–1983) ды з інтэнсіўна творчасцю.

2

Люблю чытаць і перачытваць Алена Васілевіч – элегічную, узноўскую, дасціпна-іранічную, – кожны раз новую і ўсё тую ж самую: трапяткую, удумлівую, духоўна багатую. Мастацкае слова яна надзяляе надзвычайнаю ўладай – яно палоніць і доўга не адпускае. Творца піша такай жывою праменнаю моваю, так шчодра насычае жыццядайнаю энергіяй свае аповесці, апавяданні, эсэ, эцюды, мастацка-крытычныя і публіцыстычныя творы, што іх заўсёды цікава чытаць, якія ні дамінавалі б у тым ці іншымі творы пачуцці – мажорныя і мінорныя – і на што б ні была настроена твая душа: на светлу ўсмешку, каларытны жарт ці на глыбокі раздум.

У паваенным Менску паступіла на трэці курс філфака БДУ. У беларускую літаратуру ўвайшла ў 1947-м годзе: тады часопіс «Беларусь» апублікаваў аповесць «У прасторах жыцця». Яшчэ лёс яе закінуў у Курск, і толькі ў 1950-м годзе яна, ужо з мужам і дачкою Наташай, вяртаецца ў Беларусь, пасяляеца ў сталіцы. Тут нараджае сына Валодзю, сямейныя клюпаты сумяшчае з працаю загадчыцы аддзела культуры ў рэдакцыі «Работніцы і сялянкі» (1950–1972), у выдавецтвах «Мастац-

чары яе мастацкага слова пачынаюцца з того, можна сказаць, бездакорнага эстэтычнага густу, які ўсякі раз адбываецца і прайяўляецца на ўсім і ва ўсім. Здаровы густ бачыцца і ў свежасці зместу, і ў арыгінальнасці падачы жыццёвых рэалій – гісторый, харектараў, канфліктаў, – і ў мастакоўскім пачуцці меры, а найперш – у саміх найменнях, якія адразу вабяць, заварожваюць, інтрыгуюць. Вось толькі некаторыя з іх: «Пачакай, затрымайся» (тэтралогія), «Адно імгненне» і «Горкі ліпавы мёд» (кнігі выбраных апавяданняў), «Элегія» (зборнік апавяданняў, эцюды, эсэ), «Люблю, хвалююся, жыву» – выданне, якое склалі нататкі, эсэ, раздум; «Шолах лебядзінага крилы» – адзін з раздзелаў памянёнага выдання... «Ты пайшоў насыстрачай вайнене», «Марыула», «Галгофа», «Прыношу запозненія кветкі», «Позні зва-

нок», «Рысь», «Вазіў Герынга», «Як я быў доктарам», «Бабуліны кватаранты», «Дзедаў партрэт» – гэта ўжо назвы саміх твораў, як шчымлівых, так і вясёлых.

Чытаеш, учытаешся, зачытаешся – ты шчаслівы, бо вабныя найменні асобых твораў і цэлых зборнікаў не падманулі цябе, не раскаравалі, яны адaryлі хваліванием за чужбы лёсы, драмы, няудачы, узбагацілі цудоўным дарам суперажывання, далі бліскучыя ўроکі чалавечнасці і зарад стваральнае энергіі.

Ведаю і не дзіўлюся, што да Алены Сямёнаўны імкнуліся карэспандэнты. Неiek патэлефанавалі ёй з аднаго маскоўскага часопіса: «Напішыце пра вашу творчую лабараторыю». І вось знаходжу такую залацінку: «...у сваёй творчай «лабараторыі» я вылучыла б такі высокакаштоўны элемент, як любоў». Арыгінальна сказана, вобразна, мудра! I

**Люблю чытаць
і перачытваць
Алену Васілевіч —
элегічную, узноўскую,
дасціпна-іранічную,
— кожны раз
новую і ўсё тую ж
самую: трапяткую,
удумлівую, духоўна
багатую. Мастацкае
слова яна надзяляе
надзвычайнаю
ўладай — яно
палоніць і доўга
не адпускае**

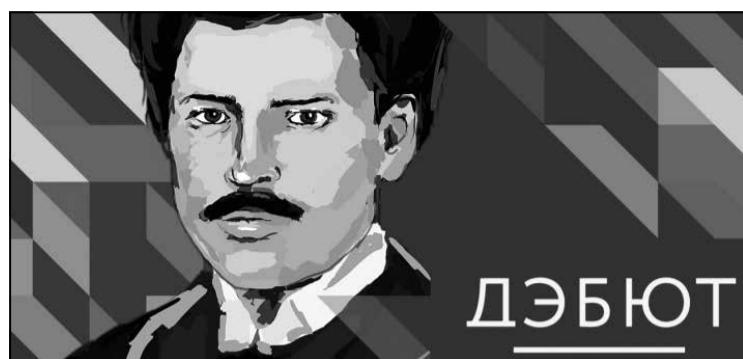
натуральна, калі ўлічыць, што творы пісьменніцы народжаны менавіта ад яе вялікасці ЛЮБОВІ, пра што б яна ні распавядала свету — пра любага, які пайшоў насыстрач вайнене, ці пра цыганскую дзяўчынку Марыулу, якой нідзе няма належнага прытулку...

3

Любоў, чуйнасць, пачуццё справядлівасці, здольнасць хвалівацца, захапляцца (і абурацца — таксама) — якасці, без якіх не ўяўляю Алена Сямёнаўну Васілевіч ні ў літаратуры, ні ў жыцці. У ёй бачыцца мне цэльнасць асобы, гарманічнае адзінства пранікнётай творцы і памяткі, абаяльнай, інтэлігентнай жанчыны. Калі ў кароткім апавяданні «Вазіў Герынга» я натрапіў на сказ: «Вера такі чалавек, што ў яе сэрца хапае на цэлы свет...», то міжвольна падумаў, што гэтая мімалётная характеристыка стасуецца з сутнасцю самой пісьменніцы, бо якраз такім — гранічна шчырым і шчодрым — сэрцам яе надзяляла матухна прырода. У кнізе «Люблю, хвалююся — жыву» нераўнадушная да цэлага свету аўтарка ўспамінае аднаго разу, як усхвалявана і захоплена чытаў паэтычную падборку тады яшчэ маладой, пачынаючай Еўдакіі Лось — толькі з газетнае паласы!

— Рыгор Бярозкін. «Гэта было шчасце назіраць і чуць, як адзін талент радуеца і цешыцца другім талентам», — піша яна. А мы, чытачы, лёгка пераконваемся ў тым, што і сама яна здольная захапляцца поспехамі іншых.

Працяг на стар. 10 (4) »

Прэмія «Дэбют»

Стартаваў новы сезон штогадовай прэміі «Дэбют» імя Максіма Багдановіча, якая прысуджаеца ў трох намінацыях: «Проза», «Паэзія» і «Мастацкі пераклад».

Сёлета ў журы прэміі ўвайшлі Ігар Бабкоў, Міхал Бараноўскі, Павал Бераговіч (фундатар прэміі), Марына Весялауха, Сяргей Дубавец, Марыя Мартысевіч і Усевалад Сцебурака.

Для ўдзелу ў конкурсе неабходна да 31 студзеня 2018 года даслаць заявку. Дзея гэтага запаўняеца электронная форма ці пішацца ліст на электронную скрыню info@ren-centre.by ці на паштовы адрес: 220005, Мінск, вул. Залатая Горка, 2-101. Да заявкі неабходна далучыць электронную версію кнігі, а так-

сама перадаць на офіс Беларускага ПЭН-цэнтра (Мінск, вул. Залатая Горка, 2-101) два асобнікі кнігі, калі яна выходзіла ў папяровым варыянце.

Да разгляду прымаюцца дэбютныя кнігі, напісаныя на беларускай мове ці перакладзеныя на яе. Узрост аўтара ці перакладчыка — да 35 гадоў на момант выдання.

Пераможца прэміі ў кожнай намінацыі атрымае ўзнагароду, эквівалентную 2000 даларай ЗША. Таксама журы можа прыняць рашэнне пра ўручэнне заахвочвальных прызёр, эквівалентных 500 даларам. Колькасць заахвочвальных прызёр вызначае журы.

Премія «Дэбют» імя Максіма Багдановіча ўручалася з 2011 года. Арганізаторы прэміі: Дабрачынны фонд «Вяртанне», Беларускі ПЭН-цэнтр і Саюз беларускіх пісьменнікаў (СБП).

Помнік Паэту

На сталічным адрадзе «вуліца Камуністычна, дом 24», пры прадпісарскім цэнтры Шакуціна — цэнтры маладых творчых талентаў і найноўшай аўдыёстуды — усталяваная «Скульптурная кампазіцыя, прысвечаная Паэту».

тэрыторыі амбасады Злучаных Штатаў Амерыкі).

Хтосьці стане касавурыцца: маўляў, гэта не сапраўдны помнік, а толькі гарадская ці так званая садова-парковая скульптура на паўпрыватнай тэрыторыі. Але хochaцца рашуча запярэчыць: хіба не падзея сёння — з'яўленне ў сталіцы хай сабе ідосьць камернага помніка Паэту?! Да таго ж адно не адмяняе, не адмаўляе другое. Прыйдзе час і на важкі, величны манумент аднаму з нацыялітароўцай.

Таму хochaцца спадзявацца, што неўзабаве калегі-літаратары, аматары творчасці Уладзіміра Карапкевіча і ўсяго краснага пісьменства, закаханыя, маладзёны, школьнікі і студэнты панясяць кветкі да помніка Паэту. І, мабыць, аслабіў шматляжа тых кветак у Сусветны дзень пісьменніка Закавіка, у Сусветны дзень паэзіі 20 сакавіка і на дзень нараджэння Уладзіміра Карапкевіча 26 лістапада. Гэтаксама хochaцца спадзявацца, што народзіцца ў Мінску і новая традыцыя — ушанаваць Паэта будзучы прыходзіць і маладыя хачаць б з найбліжэйшага Дома шлюбоў па-над Свіслаччу...

Алесь Січыкава

200-годдзе Таварыства філаматаў

У Магілёўскай абласной бібліятэцы прыйшла літаратурна-музычная вечарына, прымеркаваная да 200-годдзя Таварыства філаматаў.

У імпрэзе прынялі ўдзел пісьменнік, сябра СБП, кандыдат філалагічных навук, літаратар, выкладчык Магілёўскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя А. Куляшова Віталь Еўмяньюко і гасць з Мінска бард і перакладчык Аляксей Жбанаў.

Віталь Еўмяньюко распавёў пра жыццё і дзейнасць філаматаў, гісторыю ўзінкнення гэтага тайнага таварыства, якое складалася з лепшых працтварнікоў эліты Вялікага Княства Літоўскага, якія ў той час вучыліся ў Віленскім універсітэце.

Аляксей Жбанаў выканаў некалькі песняў, у першую чаргу —

напісаных самімі ўдзельнікамі суполкі філаматаў (а сярод іх было нямала паэтаў, напрыклад, адным з актыўных сябраў таварыства быў Адам Міцкевіч).

Некаторыя з песняў разам з Аляксеем праспявалі нават і наведнікі вечарыны.

Арганізавалі вечарыну магілёўская суполка Таварыства беларускай мовы імя Ф. Скарыны разам з абласной бібліятэкай.

Таварыства філаматаў — тайна таварыства ў навучальных установах Віленскай вучэбнай акругі. Створана ў 1817 па ініцыятыве групы студэнтаў Віленскага ўніверсітэта (А. Міцкевіч, Т. Зана, Я. Чачота, Ю. Якоўскага і інш.). Гурток філаматаў ператварыўся ў даволі буйную арганізацыю са шматлікімі філіямі ў розных раёнах Беларусі.

Алесь Сабалеўскі. Фота аўтара

Памяць пра Алега Лойку

У Слонімскай раённай бібліятэцы імя Якуба Коласа ўрачыста адкрылі музеі пакой Алега Лойкі (1931—2008) — доктара філалагічных навук, прафесара, члена-карэспандэнта Нацыянальнай акадэміі навук, пісьменніка, навукоўца і перакладчыка Белдзяржуніверсітэта.

Алег Лойка быў родам са Слоніма. Адсюль ён пачынаў свой шлях у вялікую літаратуру і науку. А калі пайшоў на пенсію, вярнуўся ў родны горад, дзе і знайшоў свой вечны спачын.

Пры жыцці знакаміты слонімец напісаў і выдаў 101 кнігу вершаў, прозы (есэ), літаратуразнаўчых артыкулаў, перакладаў, вучэбных дапаможнікаў па гісторыі беларускай літаратуры.

Алег Лойка — найвялікшая асока не толькі ў маштабах Слонімшчыны, Беларусі, але і Еўропы. Пра гэта ў Слоніме распавядалі дактары філалагічных навук прафесары Вячаслава Рагойша, Алесь Бельскі, кандыдат філалагічных навук Анатоль Верабей, паэт Зыніч (Алег Бембель), пісьменнік, гісторык

і краязнавец Сяргей Чыгрын, паэта Ірына Войтка, вучні, землякі і сваякі Алега Лойкі.

Родная сястра Алега Лойкі Людміла Клімовіч, а таксама пляменнікі пісьменніка і ўнук падаравалі музею вельмі каштоўныя экспанаты — гэта школъны дзённік Алега Лойкі, начоўкі, у якіх купалі малога Алега, гармонік, куплены ў Слоніме пасля вайны, даваенны фатаапарат, якім фатаграфаваў Алег, універсітэцкія дакументы.

Усе яны сталі асновай музея знакамітага слонімца.

Першую экспкурсію па музею ажыццяўляла супрацоўніца Слонімскай раённай бібліятэкі Юлія Домаш, якая цікава распавядала пра экспазіцыі музея, пра кнігі і аўтографы пісьменніка-земляка.

Шмат кніг, фотаздымкаў і іншых дакументаў падаравалі для музея і бібліятэкі Вячаславу Рагойшу, Алесь Бельскі і Анатоль Верабей. У гэты савецкі дзень мінскія гості наведалі могілку Алега Лойкі, яго жонкі і цешчы на слонімскіх гарадскіх могілках і ўскладі кветкі.

Ушанаванне памяці Алега Лойкі аздаблялі песнямі беларускі бард Зміцер Бартосік і былы настаўнік, культасветработнік Мар'ян Медушэўскі. Загадчыца ідэалагічнага аддзела Слонімскага райвыканкама Наталля Юнчыц адзначыла, што ўшанаванне памяці Алега Лойкі — гэта сапраўднае свята. І гэта толькі пачатак. Памяць пра знакамітага слонімца будзе жыць і надалей.

Ул. інф. Гродзенскага абласнога аддзялення СБП

Пад вольным небам Транстромера

Магілёў стаў трэцім абласным цэнтрам краіны, дзе з поспехам была презентаваная кніга «Пад вольным небам» Тумаса Транстромера.

Беларускі пераклады шведскай «нобелеўскай» паэзіі прывезла ў горад міжнародная каманда: памочнік пасла Каралеўства Швецыя ў

Доўгушаў і намеснік старшыні Саюза беларускіх пісьменнікаў Усевалад Сцебурака.

Першая сустрэча адбылася ў студэнцкім асяродку — у зале Магілёўскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя А. Куляшова. А ўвечары імпрэза прыйшла ў грамадскім цэнтры «Кола», сабраўшы цікавыя перакладчыцы і сяброў абласной філії Саюза беларускіх пісьменнікаў на чале са старшынём Міколам Яцковым.

Прэс-служба СБП

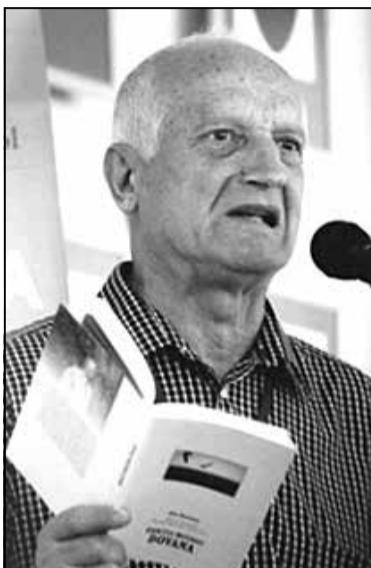
«Правіла, што стаецца выключэннем»

(Пра кнігу Алеся Разанава «Невядомая велічыня: гутаркі, артыкулы, згадкі». — Мінск: Логвінаў, 2017)

У новай кнізе Алея Разанава прагаворвае важныя і важкія рэчы: пра з'яву творчасці, пра шлях і пакліканне, пра досвед працяглага побыту ў замежжы і, вядома ж, — пра прызначэнне пазі.

Завяршаюць кнігу два тэксты, жанр якіх сам аўтар акрэслівае як «герменеўтычныя пазмы»... Гэта — калі пункцірна пра кнігу. Але пра Разанава, хоць эпоха кліпавасці гэтага нібыта ўзымае, нельга подбегам і похапкам. А як можна і як трэба? Часам сам аўтар у сваіх кнігах дае ключы і падказкі.

«Невядомая велічыня» акурат з такіх. Яе можна прылічыць да часткі разанаўскага так бы мовіць тэарэтычнага канону. Падаецца, лейтматывам «Невядомай велічыні» ёсць рэфлексія такога паняцця, як «з'ява творчасці». Так, па вялікім рахунку і зномы перадусім прысвечаныя ёй. Але тое,

пра што маўкліва выказаць, да прыкладу, у гутарцы-інтэр'ю, не заўсёды можна выявіць мовай зномаў. І наадварот. Часам гэтыя інтэр'ю дужа нагадваюць размовы вучня з настаўнікам дзэн. Зрэшты, бывае, і бяруць іх вучні-паэты. Таму пытанне кшталту «Як трэба пісаць?» выглядае тут цалкам натуральным.

Яшчэ адна скразная тэма кнігі — тэма маўчання. Ёсьць розніца паміж маўчаннем паэта і нематой. Паэт і ў маўчанні змястоўны. У выпадку з Разанавым гэта не тое маўчанне, якое Cum tacent, clamant. Гэта тое маўчанне, якое можа назапашвацца-акумулявацца гадамі — дзеля мастацкага выбуху...

У «Невядомай велічыні» ў тым ліку і пра гэта — пра пераходы, адыходы (не блытаць з уцёкамі), іх прычыны і наступствы. Фактычна, пасля ад'езду (розныя крыніцы блытаюцца ў гадах яго адліку — двухтысічны ці дзве тысічы першы) у Алея Разанава і да сёння — не выйшла ніводнае арыгінальнае паэтычнае кнігі па-беларуску, калі не лічыць білінгвы «Гановерская пункціры», антalogі (так, выбранага за гэты час выйшла багата: толькі ў выдавецтве «Логвінаў» з два дзясяткі, калі лічыць разам з білінгвамі). Апошняя, «Рэчаіснасць», датуецца 1998-м... Можна казаць, што ў новым тысячагоддзі пазі кардынальна перагледзеў

свае погляды на кнігавыданне. Па сутнасці, — замаўчаў як паэт-канцэптуаліст.

Пэўна, шмат каму, па ад'езде, падавалася, што Разанаву неістотна, дзе пісаць — на чужыне ці на радзіме. Но ён сам — месца, сам — асяродак. Але ад'езд для кожнага творцы — выпрабаванне, як для кветкі — перасадка ў іншы грунт. Для кагосьці ад'езд — мажлівасць рэалізаваць задуманае, на якое не ставала часу і цішыні. Для Разанава ж ад'езд стаўся выклікам і пакліканнем — здзейсніцца ў зусім новай творчай іпастасі. Укараница ў новую глебу, у новую мову. Але не для таго, каб застацца ў іх, у глебе і ў мове, але — каб адчуць новае. Каб — перамагчы?..

Але было ў творчай біографіі Алея Разанава і маўчанне іншага кшталту. Маўчанне вымушанае. На гэты час таксама пралівецца светло ў разгляданай кнізе. Так, распавядаячы пра гісторыю выдання «Шляху-360» у гутарцы з Міхасём Скоблам, пазі прызначаецца: «Кніга выйшла, але з вялікай затрымкай. Гэта былі гады маёй нематы...»

Адным з галоўных (фірмовых) маркераў творчасці Алея Разанава — і ўласна паэтычнай, і філософска-метафізічнай — ёсць стылёвая статычнасць. І, як следства, — пазачасавасць. Вось жа, чытаючи эсэ 80-х гадоў і двухтысічных, цяжка адразу зразумець, калі яны пісаліся, не зазірнуўши на апошнюю старонку. Падобна рысаю валодаюць і эксперыментальная-аўтарская паэтычныя формы. Да прыкладу — знамы. А назуву кнігі акурат і даў адзін з твораў гэтае формы: «Ва ўсякай істоте ўцелясненца свая мера быцця, якая мера — такая істота, і што ёй нельга, што лъга, ведае загадзя і на памяць. Чалавек таксама істота, але напалову. Другую паловай ён невядомая велічыня, і што яму нельга, аўсяляючы запаведзі, а што лъга — Бог».

Ёсць там і такі знам: «Святасць не выключэнне з правіла, а правіла, што стаецца выключэннем».

З юбілем, шаноўны майстрап! Дзякуем за тое, што Вы ёсць!

Анатоль Івашчанка

Па-за мяжамі сябе самой

Назваць — значыць абмежаваць, але не назваць — значыць не вызначыць.

1. Лад жыцця

Паэзія — гэта прачнуща між лясоў далёка ад людзей, пакарміць ката, які недзе бадзяўся ўсю ноч, і думаць, што сёння будзе щаслівы дзень. І пра гэта напісаць. Раней гэта выглядала крыху інакш: прачнуща, залезці на дах «шалашыка» з дровамі, глядзець, як сонца скача па вадзе, і адчуваць, як на цябе сыходзіць паэзія, нешта ірацыянальнае, звязанае з плыніямі энергіі сонца і зямлі. Для мяне гэта звязана з вельмі канкрэтным месцам, дзе я адчуваю сябе абароненай продкамі, як бы пафасна гэта ні гучала. (З іншага боку, хай сабе гучыць як хоча, гэтыя рэчы адчуваюцца на клетачным узроўні.)

Хоць гэта не заўсёды і не для ўсіх ёсць вызначальным фактам. Але здольнасць узняцца над рэчаіснасцю ці абстрагавацца ад яе непасрэдна звязаная з паэзіяй (ці, можа, з уяўленнямі пра паэзію рамантыкаў?).

Паэзія, як інфрачырвоны прамень, прасвечвае тваё жыццё і запускае пэўныя працэсы, іншым разам у самы непрыдатны момант. Галоўнае — не ігнараваць свае думкі ў такія моманты, не адпускати іх, анейкім чынам занатоўваць. Усведамляць іх каштоўнасць, прынамсі, для сябе. І перачытваць праз некаторы час.

Раней я ўсе свае вершы ведала на памяць. Цяпер ужо не...

2. Спосаб мыслення

Калі свае думкі я падсвядома імкнуся адпаведна аформіць, а яшчэ часцей — калі думка сама

афармляецца пэўным чынам, пакідаючы астатнія па-за маёй увагай, мая энергія канцэнтруеца вакол намаганняў сказаць.

Мне заўсёды цікава чытаць (слушаць) крытычныя разборы паэзіі, у якіх вельмі часта аўтарам надаецца свядомая роля ў выбары мастацкіх сродкаў, формы і г.д. Не могу сказаць, што ў мяне гэта адбываецца свядома. Нешта кшталту «сёння я напішу верш адзінаццаціскладовікам пра тое, як падае лісце... не, лепей, чатырохстопным ямбам». Такое толькі ў школе магчымае...

3. Камунікацыя з іншасветам

Наконт ірацыянальнасці — усё так. Некалі я для сябе гэта агучыла ў адным з інтэр'ю, калі на пытанне «Паэзія павінна быць найперш прыемнай ці карыснай?» адказала: «Паэзія — як вера. Дзеля чаго чалавек верыць? Таму, што гэта прыемна? Ці таму, што гэта карысна? Калі вера мае месца з такіх меркаванняў, то чаго тады яна вартая? Так і паэзія». Сама пра гэта забылася, а ў нетрах інтэр'ю мая думка жыве.

Час ад часу паэзію імкнуща зрабіць карыснай, і гэта ўжо цікава. Але паэзія нікому нічога не павінна. Як і прыгажосць, што працуе над вершам, бо, па-першым, злементарна бракуе часу, каб скончыць яго за адзін раз, па-другое, я зрабілася жудаснай занудай, чытаю гэтыя вершы і перачытваю. І выпраўляю. Чаго раней амаль ніколі не рабіла (можа, гэта ўплыў працы над перакладамі?).

5. Ізоў пра лад жыцця

Учора праглядала артыкулы, напісаныя пра мае кнігі.

A. Данільчык літаратурная і рэальная існуюць у розных вымярэннях. Цікава, канечне. Я нават не ўяўляю, што значыць жыць актыўным літаратурным жыццём. То бок існаваць выключна як паэтка. Выключна ў гэтай якасці. Можа, я яшчэ не гатовая да гэтага? Можа, факт успрымання цябе як адной з многіх дазваляе назіраць за паводзінамі людзей, застаюцися незаўважнай?

Паблі Неруда, Мігель Анхель Астурыйас, Актавіё Пас... Пытанне: што яднае гэтых пісьменнікаў, акрамя прыналежнасці да літаратуры Лацінскай Амерыкі? Яны працавалі пасламі. І вось я думаю: якім паслом быў Паблі Неруда? Як паэт упісваецца ў бюрократычную сістэму, вертыкаль, іерархію? Дзе самае галоўнае — падпарадкованне. Ці гэта магчыма толькі цігам пэўнага часу дзеля назапашвання вопыту? Бо чалавек, які ўвесь час падпарадкоўваецца, рана ці позна страчвае сябе.

З іншага боку, паэт не існуе ў вакууме, то бок можна пісаць выключна аб прыродзе, гэта таксама спосаб існавання ў паэзіі. Баюся, гэта не пра мяне. Знаў жа, тут мы выходзім на пытанне «Паэт = інтэлектуал?» Не заўсёды.

6. Пра пераклады

Першы штуршок да перакладу паэзіі — Чэзарэ Павэзэ «Verrà la morte e avrà i tuoi occhi...». Захадзелася вымавіць гэта па-беларуску, пачуць, як гэта прагучыць па-беларуску. Паэзію можна перакладаць толькі ў тым выпадку, калі верш «адгукаецца» ў тваё душы, у тваім асабістым вопыце, жыццёвым і мастацкім. Існуе думка, што паэзію нельга

перакласці, але мне здаецца, што менавіта пераклад паэзіі ўдасканальвае перакладчыка і яго мову.

Пераклад — магчымасць уважліва прачытаць твор, напісаны на іншай мове. І зрабіць яго прыналежным да сваёй мовы.

7. Пра ўзаемадзеянне

Наколькі паэзія павінная падпарадкоўваць нашае жыццё? Хто тут гаспадар — вось гэта ірацыянальная плынь ці я, homo sapiens? Але наколькі я sapiens? Іншым разам чытаю ўласныя вершы і не могу паверыць, што гэта я напісала...

Назваць — значыць абмежаваць. Але паэзія — заўсёды выхад за мяжы. Часта нават за ўласныя мяжы...

А ўрэшце, я неаднаразова спрабавала даць азначэнне паэзіі сродкам самой паэзіі...

не зважаючы на ўсе сродкі камунікацыі на мноства гукаў што запаўняюць простору паэзіі і толькі паэзія застаецца маім адзіным сродкам зносін са светам

бо паэзія — гэта любоў тут і адразу паэзія — гэта тое што не патрабуе адказу паэзія — гэта вада — мёртвая і жывая паэзія — гэта тое што мяне апраўдае сонца заходзіць і неба за ім радком чырвоным палае Аксана Данільчык

«Працяг.
Пачатак на стар. 7 (1)

Створанае застаецца. Ціка-
ва, што творца, чыя асноўная
стыхія — проза, ніколі не цура-
лася высокое пазіі. З любою распавядала пра Ніну Мацяш,
яе першы зборнік вершаў, па-
раўнёўваючы яе паэтычны дэбют з першою вясноваю
песняй жаўранка. Яна высока
ценіла талент Веры Вярбы, віта-
ла прыход у літаратуру Леаніда
Галубовіча, з цеплынёю гавары-
ла пра яго кніжку «Таемнасьць
агню» і з клопатам пра далейшы
лёс. Яе дужа ўзрадавала ў свой час
з'яўленне паэзіі Міхася Стральцова, раней вядомага на ніве прозы ды эсэістыкі. З уласцівай ёй спавядальнасцю сказала пра часіны, калі ўзнікае «неадольная патрэба акратіць уласную сасмяглу душу жывой вадою чужога радка». І вось яны, чужыя, але ж такія зразумелыя, такія блізкія радкі:

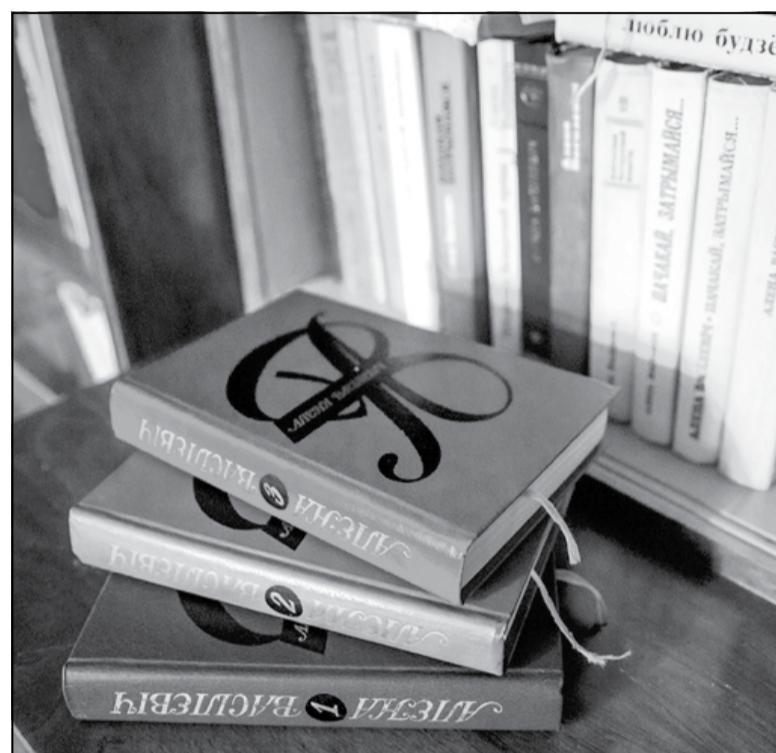
Цень, цень, сініца! Добры дзень!
Жывеш? Свайм званочкам
чыстым
Зімовым ранкам прамяністым
І абудзі, і абнадзе!

«Мне таксама неабходна гэта, — піша Алена Васілевіч, — каб сініца Міхася Стральцова зімовым ранкам з паэтычнымі радкамі прынесла абуджэнне і надзею. Мне неабходна гэта паэзія». Яе акрыляе музыка слова, краса мастацтва. Уліку яе любімых была і засталася Жаня Янішчыц, і калі жыццё паэтэсі трагічна абарвалася, на гэтую цяжкую страту сама адказала вершам.

У вышэй названай кнізе памятка Алена Васілевіч надрукавала гранічна ўспаміны пра Якуба Коласа, Янку Маўра, Івана Мележа, Яна Скрыгана, іншых вядомых пісьменнікаў. Тут жа ёсьць і такія палярныя сваім зместам дзве рэчы: «Тварыць словам» і «Разбурэнне словам», асабліва карысныя пачынаючым і маладым літаратарам. У першым выпадку, гаворачы пра аповесць малавядомага Міхася Клебановіча «Іван Аляксеевіч», аўтарка любуеца «феерый адценняў у моўным запасе», дынамікай і пластычнай зграбнасцю, а ў другім — вымушана казаць пра непераборлівы густ і эстэтычную глухату, калі вядомы рэцэнзент ці часопісны рэдактар бласлаўляе ў друк слабыя творы вядомых літаратаў... Такая Алена Сямёнаўна — добразычлівая і бескам-прамісная, непадкупная.

Пашанцавала мне не адзін год папрацаваць акурат у той рэдакцыі выдавецтва «Мастацкая літаратура», дзе яна была загадчыцай. Тую даволі клопатную працу я называю святам. Сёння греюць душу ўспаміны, іх багата. Нярэдка прыгадваеца, да прыкладу, як ёй уда-
лося пераканыць начальства, што паэту Міхася Рудкоўскуму, які жыў на перыферыі, трэба падняць мінімальную стаўку аўтарскага ганарару (да ўздыўню «сталічных аўтараў»). Учынак загадчыцы быў спра-
вядлівы і чалавечны: вершы М. Рудкоўскага, якія мы выдалі

ЖЫЦЬ — ЛЮБІЦЬ, ХВАЛЯВАЦЦА

асобнаю кніжкай, адпавядають высокай мастацкай якасці. Выданне зборніка, адрасаванага юнацтву, прынесла аўтару добрую маральнью і фінансавую падтрымку ў цяжкі для яго час, калі пасля складанасці аперации ён страціў здароўе і працу. Дорачы той зборнік з аўтографам, Міхася парываўся мне пацалаўшы руку. «Што ты, Міхаська! — сказаў я. — Не я ставіў цябе ў выдавецкі план і не я за цябе змагаўся!»

Вядома ж, не магу забыць вялікую ласку Алены Сямёнаўны да мяне, грэшнага: як настойліва яна хадайнічала ў Саюзе пісьменнікаў, каб дапамаглі з жыллём (тады я доўгі час пражываваў з сям'ёю ў аднапакаёўцы). У выніку ў 1980-м годзе я атрымаў новую кватэру, «...пасяліўся ў мікрараёне сталіцы, каля жаўранкаў і васількоў». Успамінаецца, вядома ж, цудоўны мікрклімат, які заўсёды панаваў у рэдакцыі, а разам з тым — адухоўлене аблічча мілай начальніцы, прыязны позірк яе вачэй, заўсёды маладых, бо яны — люстэрка душы.

4

Жыццё чалавека — як знікі палёт, якое яно ні было б працяглі. Гэта мной не забываецца ніколі. Мо таму я не вельмі рэдкі госьць у Васілевічай — у Алена Сямёнаўны і Уладзіміра Аляксандравіча, вядомага фалькларыста, этнографа, перакладчыка, выдатнага складальніка многіх зборнікаў, акадэмічных выданняў, шэрагу прэстыжных кнігазбораўскіх тамоў, нядаўнага ўніверсітэцкага выкладчыка, які шмат гадоў аддаў науцы як педагог. Аляксандравіч — так афіцыйна. Для мяне ён — Валодзя, Валодзечка, сябра з юнацкіх гадоў, якому ў свой час прысвячаў і верш, і апавяданне. У гэты інтэлігентны і гасцінай кампаніі заўсёды ўтульна і цёпла, ёсьць пра што пагаманіць.

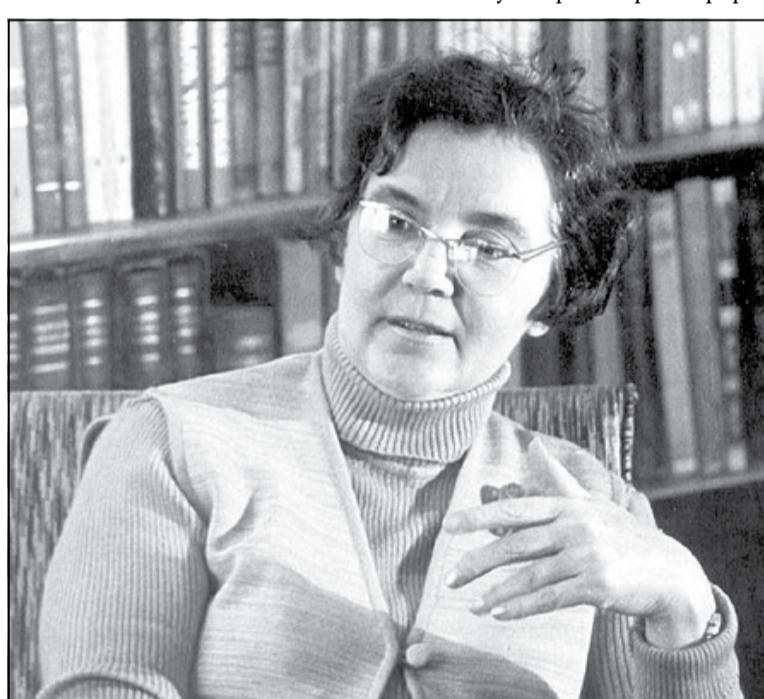
...22 снежня 2016 года. У разгары кароткі зімовы дзень.

адной рэдакцыі. Пра Наташыны навіны я пачуў:

— Разбрываліся Брылі па свете. Наташын брат Андрэй працуе ў Японіі. А Галін (другой Брылёўай дачкі) сын з жонкай пераехаў у Польшу.

Я пытаўся пра ўнука і праўнукаў Алены Сямёнаўны. У яе трох ўнуках і пяці праўнуках. Амаль усе яны гэтаксама ў замежжы. Праўнук Дзіма ажно ў Кітаі, выкладае англійскую мову ў інстытуце. У свой час у Бельгіі хлопец авалодаў яшчэ і кітайскаю!.. Паехаў на стажировку, там яго ўпадабалі і запрасілі на працу. А я ўспомніў, як некалі ён у дзіцячым садку ў Менску дэкламаваў мой верш. Такім родзічам можна ганарыцца. Шкада, яго не бачыць, не чуе Наталля, ягоная бабуля, яна так нечакана рана памерла!

Нашая гамонка з Аленай Сямёнаўнай раз-пораз перары-

Кіруюся да знаёмай кватэры знаёмага дома віншаваннямі. Камусыці яна адказала: «Дзякую за добрую памяць!», камусыці: «Скажыце што-небудзь іншое...» (мабыць, ёй жадалі даўгальца). Чарговую сумоўцу назвала: «Марыя Іосіфаўна...» Было зразумела — гэта Карпенка, колішняя кіраўніца калектыву рэдакцыі часопіса «Работніца і сялянка». На пытанні пра яе «былая» скардзілася на высокі ціск. Алена Сямёнаўна ўсміхнулася: «О, ціск — гэта фамільная з'ява!»

Пасля размовы звярнулася да мяне: «Калі я пераходзіла ў «Мастацкую літаратуру», яна паабязцала, што ў любы час магу вірнуцца».

Адбыўся яшчэ кантакт — з В. Кастручыным. «Беларускі Прышвін!» — так шчодра быў ахарактызаваны сябром нашага СБП.

Тым часам вірнуўся з крамы Валодзя, пачаў ставіць на стол пітво, стравы. У кватэру Васілевічай завітала з кветкамі Зінаіда Пятроўна Зубкова, народная артыстка Беларусі (прачуе ў Купалаўскім тэатры), чуйная суседка Васілевічай. Атрымалася невялічкае за-столле.

Дадому вяртаўся я шчаслівы, калі адкінуць класічнае: «На свете счастья нет...»

Сёлета працягваліся нашыя сустэрэчы і тэлефонныя размовы. І вясной, і ўлетку, і дажджліва восенню. Мяне заўсёды прыемна здзіўляла і здзіўляе бязмежжа памяці Алены Васілевіч. Яна не толькі дэкламуе (пры нагодзе) класічныя вершы, а і памятае ўсялякія гісторыі, розныя (утым ліку і даунія) размовы, цікавіца тым адметным, што адбываецца на культурным полі і што з'яўляецца ў часопісе «Дзеяслоў» ды ў «Літаратурнай Беларусі» газеты «Новы час» і «Народнай волі». Памятаю, калі ў «Дзеяслове» надрукавалі мае пераклады вершаў В. Сасюры з прадмоваю, яна ўхваліла публікацыю. Чытаў сын. Яна слухала і, як сказала, «крыху сама поўзала вачыма па радках». На вялікі жаль, вельмі пагоршыўся зрок. З гэтым цяжка змірыцца. І дагэтуль можна знайсці чытво на «ўгалоўнай» (блізка ля галавы) тумбачцы, каля ложка, на якім яна начуе і пераважна днёве.

Дваццаць другога верасня я вяртаўся з Аксакаўшчыны, куды адвёз жонку на рэабілітацыю пасля інсульту. Па дарозе дамоў заехаў да Васілевічаў, каб уручыць сябру новы зборнік вершаў «Замова ад рабства». Калі мы павіталіся з Валодзем, ён павіншаваў мяне з выхадам кніжкі, але не ўзяў яе, а паказаў рукою на дзвёры пакоя, дзе адпачывала маці. Як заўсёды, я прыязна быў сустрэты. Гэтым разам размаўлялі пераважна пра здароўе, а больш дакладна — пра нездароўе. Спачатку я адказваў на пытанні пра самаадчуванне жонкі. Пасля Алена Сямёнаўна распавядала пра аперацию ў 88 гадоў, перажытую пасля цяжкае траўмы шыёкі бядра. Хваліла хірурга. Падпісала яму сваё кнігазбораўске выданне выбраных твораў. Праз пяць гадоў здарылася новая бядка. Ішла падрыхтоўка да аперации, але яе ўжо не адважыліся рабіць.

Я паказаў Алене Сямёнаўне сваю кніжку і, першым уручыць ёй, прачытаў трох вершы: «Класік Гарэцкі», «Душа мастака» і «Да залатога юблею».

Пасля трэцяга, інтymнага верша яна сказала: «Мне ніхто нічога падобнага ніколі не сказаў»...

Перад развітаннем я ў сваіх далонах тримаў яе запаволеную руку, глядзеў у очы за нейкімі тоўстымі шкельцамі акуляраў, услухоўваўся ў павольныя голас. А ў памяці маёй паўставалі хуткія рухі яе руплівых рук, у светлакарых вачах сяячісці нерастрочаны агонь, чуўся жывавы, з вясёла-жыццядайнымі ноткамі голас...

Не змяніўся толькі акцэнт слыннае пісьменніцы, колішнєя случчанкі: «Усяго добра!, «Усяго найлепшаго!»

Васіль Жуковіч

Каляда

Андрэй
СЦЕПАНЮК

Лета 2017

Я — затрыманы час
стаю на ростанях дарог
побач з запацелай фігурай
вясковага Хрыста

Жоўтыя лугі напамінаюць
што лета ўжо на ўзвышы
свайго існавання

Чырвоныя ад працы
маладыя ў сваёй старасці
жанчыны і мужчыны жнучь
звар'яцелае ад жары жытва

У маіх вачах заціхаюць колеры
а фарбы ткуць сваю
зялёную нітку
вяртання

Сонца баліць

Каляда

Анёлы шчыра радасці шукаюць
на свеце Божым тысячы гадоў

блукаюць
Каляда

У хату з холадам шуганула ёлка
нах свой зялёна-цымяны
развяла вясёлкай
Каляда

I так ад цёмнай поўначы да ранку
чакаю я што бліскавіцай з ганку
устомніца дзіцячая
Каляда

Вясёлы вершык, альбо вавёркі, коцік і сабака

Вавёрка выбіла зубы
сваёй сяброўцы
Сяброўка з роспачы
павесілася на вяроўцы
Коцік зубкамі вяроўку пакусаў
А сабака яго з'еў і сказаў гаў

Гэты вершык надзвычай вясёлы
Вывучаць яго павінны ўсе школы
Таму што жыццё не існуе
без смерці
А калі хтосьці гаворыць
на-другому
дык яму не верце

Валі — жонцы

Ад мяне да цябе
дарога недалёкая

Прышла такая пара
калі трэба маўчаць
Пацінцуць моцна вусны
і не сказаць нічога

У адценнях дня позірк часу
адкрывае глубіню прауды

Прабач за сон
і трымценне рук
Прабач за чорныя колеры
і паездкі без мэтвы

Калі заўтра жоўты квадрат
асвеціць сонца
споўніца таямніца
нашай будучыні

Будзем ведаць

Мая адзінота як твае пісьмы
Нечаканыя і кароткія

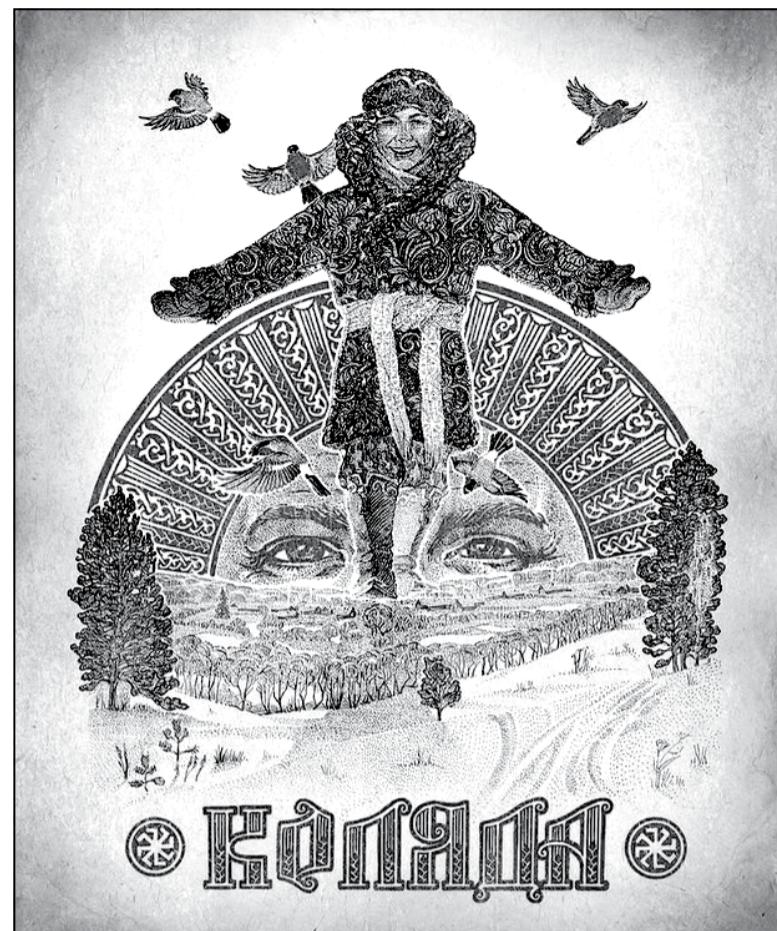
У двух словах ад пачатку
да канца
Засмакаваны змест

Дзеля зразумення не трэба
нікуды ісці
Каб потым не вяртацца

Усё запісане і забытае
У тры дні адзіноты

Малітва

А калі ўжо мяне не будзе
застанецца твае чароўная

ўсмешка
і апошняя дарога
ў нескладанасць забыцца

Попел і кранальны боль
недахону і неспаўнення

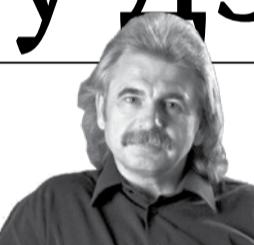
Апошні верш з незразумелымі
вуснамі словамі

і хвіліна задумы

Так будзе
так мае быць

Абяцаў мне гэта Бог-Чалавек
які ўсё прадбачыў сваім целам
і сваёй думкай
Ён мне гэта абяцаў

Быў дзень...

Алесь КАМОЦКІ

Рабіла з мяне гоніка краіна,
Душа ж хацела іншага раіннія.

Свядомасці куды было падзеца? —
Налева крок, направа крок — і багна.
Мурдэй за ўсё — не исці, а адсядзеца,
Адно — душа ўгару сарвачца прагнє.

Забыць, што варта быць самім сабою,
Утульна, як паспаць пасля абеда.
Ёсць праца ад запоя да запоя,
І ёсць магчымасць Турцыю наведаць.

Чаму не жыць пры гэтакім раскладзе,
Не горш за іншых, без проблем істотных,
І напляваць на сум у лістападзе,
І разлюбіць гаючую самоту.

Аддаць краіне ўсе даўгі нарэшце,
Якія нам яна напрызначала,
І апынуцца ў тым самым месцы,
Якога ў аб'ёме вельмі мала.

Ні ўдоўж, ні ўшыркі, ні назад, ні ўперад.
Сядзець і для турбот не мець прычыны.
Каб ішасце я спазнаў такою мераі,
Рабіла з мяне гоніка краіна.

Пра дзень, які так хочацца забыць
Ці варта думаць, сніць, спяваць і помніць?
Якая розніца — ён белы быў ці чорны,
Той дзень, які так хочацца забыць.

Быў дзень, якога памятаць не след,
Былі там людцы, што не мелі сілы,
Былі і тыя, што яго рабілі.
Я бачыў тых, каго яны любілі
У дзень, якога памятаць не след.

Той дзень, які не варта ўспамінаць
Забраў сабе і сподзевы, і мары,
І лоўка так зрабіў куты з ашараў,
Той дзень, які не варта ўспамінаць.

Быў дзень, які не трэба паўтараць,
Была вайна заместа адэквата,

Не кожны верыў у яе пачатак.
Я ж помню, як згарэла мая хата
У дзень, які не трэба паўтараць.

Перасьпевы

Gortoz a Ran — J'attends (Denez Prigent)

Цяпер гады, даўней вякі —
У шэрай вежы сіні ценъ,
У вежы шэрай сіні ценъ.

Насупраць даждж сцяной сівой
Наўсцяж кладзе сляды вады,
Кладзе наўсцяж сляды вады.

Хто можа даць мне пошук
Былой мары пра неба?

Вятраты лятуць з далечыні
Ламаць сцяну ад вечных хмар,
Каб даць мне волю
і ашаш
да лёсу ціха спрычыніць.

Хто хоча даць мне волю
ісці шляхам зваротным?
Ён ужо тут.

Ён можа даць мне пошук
былое веры, даўнейшае за сны
У небе.

Цяпер гады, пасля вякі
Дажджы ліюць сляды вады,
Вяртанне п'е сляды вады —
Гады — вякі — вякі — гады.

Звычайна ўсё да смешнага звычайна,
Быў наш разлад не горш,
чым у каго,
Чарговы дзень мінае
хмурай тайнай,
Цяпла бракуе, дагарэй агонь.

Лятуць гады. Не малады,
Даю натомленаму сэрцу адпачыць.
І сярод мар цябе няма,
Шукаць сустрэчы ўжо
не знайдзеца прычын.

Дні карацей, а ночы падаўжэлі,
На галаве маёй пануе сівізна.
І што пытаць — ці так мы жыць хацелі,
Прасцей маўчаць,
прасцей не ўспамінаць.

Я праз гады, не малады,
Даю натомленаму сэрцу адпачыць.
І сярод мар цябе няма,
Шукаць сустрэчы ўжо
не знайдзеца прычын.

Развітайся з жаданнямі
запаволіць хаду,
Не разлічай на даўніе
і прывычнае глупства,
Хай цябе не хвалююць
ні плён, ні наступствы,
Думай болей пра шлях,
пакуль ногі ідуць.

Празрыстыя людзі паўсюдна
шичруюць,
Сляды пакідаюць наўкол —
Іх вочы убачаць, іх вуши пачуяць.
Іх рукі абернуць на дол.

Празрыстыя людзі празрыстыя слова
Празрыста выказваюць спрэс.
Бянтэжыць разумных, але беспантовых
Нягэллы вербалыны працэс.

Схаваўшы ад іншых сваё,
Празрыстыя людзі чужому не вераць,
Празрыстыя людзі пладзяцца без меры.

Адной рукой кіруючы няспынна,
Другою правяраючы кішэні,

Ноч светлая

Мікалай ЯЗЫКАЎ

Ноч не спіць, над ракой
Поўня шырыць прастор,
Чыстым срэбрам звініць
Хвала цемры ў дакор.

Лес заіх, ценъ галін
Тоіць рэшткі агней,
Звонкіх песень сваіх
Не пле салавей.

Расцвілі ў снах нябёс
Кветкі новай вясны,

Мроі ў сэрцы ізноў
Абудзілі яны,
Светлым імем твайм
Я пярэчу журбе,
Ты, пяшчота мая,
Сумна мне без цябе.

Ноч не спіць, над ракой
Поўня шырыць прастор,
Чыстым срэбрам звініць
Хвала цемры ў дакор.
Гэтай ноччу і ў сне,
У чужой старане
Ты, пяшчота мая,
Ўспамінай пра мяне.

Маланабдзейкаўскія

Віктар
ШАЛКЕВІЧ

Дзеянні майго новага рамана, урыўкі якога прапаную «Літаратурнай Беларусі», разгортваюца ад XVI стагоддзя да XXI. У ім перакрыжоўваюцца лёсі апошняга з Ягелонаў і паства Майсейкі, дырыжора Герберта фон Каляна і войта Тадэвуша Радошкі... Словам, раман будзе вялікі і эпапейны, а перад усім — нягнійны і няглебавы, хоць пра калгасы і раллю там таксама будзе. Пішу, бо хочацца парадаваць сябе і ўсіх сваіх патэнцыйных чытачоў...

Аўтар

Дзве даволі прыкметныя рэчы заслужылі на ўвагу грамадства, і не толькі тутэйшага, а нават неяк бокам сусветнае зачапілі!

Дастаткова вядомы ў пэўных навуковых колах спрытын прайдзісвет, індыўд з харктэрным прозвішчам Шапіра абараніў на мове Корбана і Крапіў доктарскую дысертацыю па тэме «Перакваліфікацыя свіней з трэфных у кашэрных на прыкладзе сярэднестатычнага мясакамбіната ў аграмястечку Квасоўка».

Дысертацыя маланкай гримнула ва Усходній, Сярэдній і Заходній Еўропе і рэхам азвалася па Блізкім Усходзе: пра плачаныя тым жа Шапірам колькісці там неблагіх левых еўрафілосафаў ды вучоных мадэрністых-талмудыстых распачалі адкрытую публічную дыскусію пра магчымасць спынення дыскрымінацыі гэтых сімпатычных жывёлінаў і прызнання свінні кашэрнаю істотаю; адбыліся нават па Берлінах, Гаагах і Тэль-Авівах дэманстрацыі старазаконных, у асноўным эмігрантаў з былога СССР, якія неслі плакаты з надпісамі «Свиніне — да! Тэроризму — нет! Крым — такі наш! Свободу Сидорчуку!»; і ўжо некаторыя старшыні тутэйшых дзяржаўных свінакомплексаў далоні началі паціраць, уяўляючы маштабы і магчымасці экспарту сваёй прадукцыі ў вялікі юдаістычны свет!

Але ў партыя нью-ёркскія ды ерусалімскія равіны рашуча і катэгарычна адмовіліся прысвойваць нашым Хрушкам званне кашэрных — ніхто не збраўся браць на сябе адказнасць рэвізаваць і перапісваць Тору і Талмуд!

Справа заглохла... Усё засталось як было!

I, другая, больш унутранаўжывальная справа, хоць таксама сусветнымі медыямі заўважаная: у сталіцы патры-

ятычна афарбованыя дзеячы, памяркоўных поглядаў паэты, пісьменнікі, музыкі, мастакі ды народныя майстры дабіліся-такі ад гарадскіх уладаў дазволу і ўтварылі сабе першае і адзінае ў свеце беларускамоўнае гета, матывуючы гэты чын гарачым жаданнем ратавання другой у Еўропе па мяккасці і мілагучнасці мовы.

Зрабілася ж гэта так!

Тэрмінова, на працягу дваццаці чатырох гадзінаў, з акрэсленых цэнтральных вуліцаў былі выселеныя з даплатаю на ўскраіны, у Малінаўкі і на Каменныя Горкі, усе непасуточыя да моманту жыхары, у тым ліку пенсіянеры і ветэраны, а ў іх кватэры ўехалі вядомыя па ўсёй Бацькаўшчыне дзеячы нацыянальнае культуры са спецыяльнага спісу, зацверджанага, ні больш ні менш, Міністэрствам Унутраных Спраў. Былі там, між іншымі, і праўдзівікі Казіміра Севярынавіча Малевіча, і пару апантаных вешчуной — праракаў з-пад Ракава родам, і ўнукі камунапартыйных дзеячоў, якіх бацькі і дзяды настойліва вучылі калісі роднай мове, нібы такі момент прадащаўчы, а замыкалі спіс стрычечных пляменнікі Уга Чавеса з жонкамі і дзецемі.

Дабытак і адзенне перавозіліся таксама адразу адмысловымі добраахвотнымі брыгадамі, мерапрыемства прайшло арганізавана і без эксцесаў!

Уся тэрыторыя гета, перакрытая звонку каванымі жалезнымі брамамі з нацыянальным арнаментам і сімволікай, знаходзілася ў межах Праспекта Незалежнасці ад Паштамта да вуліцы Энгельса, потым па Энгельса ўніз — і направа — да Свярдлова, да Кірава — і ўверх да Паштамта!

Такі вось прыемны, роднамілы сэрцу чатырохкунтнік! Навасёлы цеплілі надзею арганізація ў гета нешта сярэдняе паміж запаведнікам роднае мовы, горадам майстроў, сельгасхарчгандлем і раённым аддзелам культуры — каб туды штодзённа завозілася як мага найболей нябедных турыстаў, а для іх там рэгулярна ладзіліся нікія нацыянальна арыентаваныя, шчымліва-паэтычныя імпрэзы; славянскія базары, пастаўскія гармонікі, спеўныя сходы, мовы-на-нова, дажынкі, вышыванкі і народныя альбомы, прысвечаныя сінявокай Бацькаўшчыне, каб майстры майстравалі, каб паэты чыталі, каб крамы і рэстарацыі гандлявалі, а наведвальнікі слухалі, пушчалі сліну, слязіну, пілі, гулялі і куплялі...

Зусім дрэнна, аказалася, было з творцамі, але яшчэ горш зрабілася з наведвальнікамі! Ніхто ні з Еўропы, ані з Амерыкі не квапіўся прыяджаць у гэту добраахвотную рэзервацию, каб набыць сабе гліняную папяльнічку з гербам места Барысава ці ляльку з залагічна чыстае саломкі ды, афузырышы шклянку «Касарылаўкі», паслухаць чарговага тутэйшага паэта-самародка ў здробіне ды лапіцах, які поўзай па адкрытай пляцоўцы кавярні

з ранку, добра ўжо наrumзаўшыся, і мармытаў пад нос толькі сабе адному зразумелыя рыфмаваныя радкі. Справы слаба ішлі, да таго ж нейкім чынам вырадзілася, засохла інтymна-лірычнае бруя ў паэтычным таварыстве — рыфмаплётны ўсё больш заклікалі да змагання, да барацьбы няведама з кім, ці да вяртання на вёску, пад саламяныя стрэхі і на некратаныя загоны, а на кветкі-пацалункі, розныя мілыя і адпаведныя моманту мяшчанская глупствы і пачуцці ў іх слоў прапросту не знаходзілася...

Так што з гетам нічога талковага не выйшла...

А ўжо пра астатніх інтэлектуальных саматужнікаў, якія не спадобіліся дамагчыся ганаровага звання гетанасельнікаў, пісьменнікаў там, мысляроў, гаварыць не было чаго!!!

Пісьменнікі парабліся такімі гадкімі і началі пісаць такія дрэнныя кнігі, адну агіднейшую за другую, што іх увогуле людзі перасталі купляць і чытаць, і пісьменнікі паціху павыміралі, у асноўным галодна смерцю.

Філосафы тутэйшыя, замест таго, каб крышталізаваць і квінтэсенціцу нацыянальную ідэю, выхоўваць грамадства і пратоптваць яму маральныя сцежкі ў будучыню, узяліся палемізаваць між сабою, як правільна будзе гучаць назва месца, куды Жыгімонт Другі Аўгуст з Барбарай Радзівіл пехатою хадзілі: сральня, прыбіральня, срач, туалет ці выходак, і гэтаю дыскусію, што доўжылася гады з тры, проста назаўсёды адварнулі ад сябе ім хоць колькі спачуваючых людзей.

Філосафы таксама павыміралі галодна смерцю...

Тое саме потым сталася з мовазнаўцамі, незалежнымі гісторыкамі, апазыцыйнымі палітыкамі і сябрамі нешматлікіх вузкапрафесійных недзяржажаўных асацыяцыяў ды аўяднанняў — перасталі дапамагаць ім з Захаду, то яны, праўшы ўсё назапашанае і з'ашчаджанае, паціху адзін за адным далі дуба...

А з журналістымі дык увогуле небывалы смех адбыўся: журналісты началі аднаго дня рабіць адстрэльваць невядома за што, прычым не самых горшых, а такіх крышку лепшых, адразу трох ці нават чатырох палажылі, а потым, праўда, перасталі...

Відаць, кілеры былі нетутэйшыя ці хвоя на тапаграфічныя крэтынізм, дык пераблыталі нашу краіну з нейкай іншай, але ачомкаліся кілеры ўпору і паехалі сабе пастрэльваць туды, у каго трэба было...

На што нехта з дасціпных трапна заўважыў, што лепш бы яны павыстрэльвалі дрэнных журнالістых — tolku зрабілася б больш!

А ўжо сярэдняга і падлогавага ўзроўню творчая і тэхнічна «цілігенцыя» так званая зусім змарнела — ніколі тут ніхто з іх не адзначаўся засцяцасцю ці адданасцю справе шырэвання на нацыянальной ніве, нястомному сейбіцтву, штохвілінаму аратайству, а ўжо ў апошняі часы — німа аб чым гаварыць:

усе цілігенты думалі і дбалі выключна аб уласным страйніку і чацаць на ўсё і ўсіх хацелі!

Нядобра ўсё выглядала...

Адно з розумам захаваліся ў гэтай калатнечы кіраўнікі грамадскіх арганізацый.

Неяк яны разам, супольна, селі ды, падумаўшы, напісалі заяўку заходнім спонсарам на вялікі, на восем зялёных нулёў памерам, грант на развіццё розных пільных грамадскіх патрэбаў, і так гэтая заяўка ўдала была напісаная, весела, граматна дый пераканаўчы, што і Джордж Трэці Сорас-унук, і Біл Другі Гейтс-сын, пусціўшы скупую мужчынскую съяззу, паверылі і далі столькі, колькі дзеячы-барацьбіты праслі.

Барацьбіты ж, атрымаўшы грошы на рахунак, адразу, перад тым дамовіўшыся, перакінулі па электронных дратах усю суму вечна безграшовому, жабрацкаму грецкаму ўраду, а ўзамен атрымалі сабе на 99 гадоў у арэнду (з правам выкупу, як міне тэрмін арэнды, за сто ёўра) усю выспу Гаўдас, што ляжыць паблізу 24 мерыдыяну. Ну ці не малайцы?

Спаваздачу яны грантадаўцам напісалі — будзь задароў, лялечка была, а не спаваздача! Не падкапацца. I, праз год-другі, з сем'ямі, з сябрамі, з бізкімі і далёкімі сваякамі паляцелі паціху чартэрамі з аэрапорта Менск-2 асвойвацца з новым шыкоўным жыццём!

Не горшымі па ўзроўні вынаділівасці былі ад гэтых барацьбітоў іншыя барацьбіты — працаўнікі Рады «Свабода»!

Здэцца, хто-хто, а яны дык павінны былі першым наступальным шэрагам ісці, улічваючы, што за мазольную працу атрымоўвалі і ў якой валюце, за кожнадзённыя пошуку бруду і твані на чыстым тулаве Айчыны-Маці?

Гэтыя больш дбалі не аб спрацаваных аграсялянях і пралетарах, пакрыўджаных прадпрымальнікамі і цілігентах, а пра геяў, лесбіяк і рознакаліровых з падваротняў. А адзін са «свабодаўцаў», адказны за асвятленне жыцця ў закінутых вёсках і малых мястэчках, дык увогуле за сталічныя рагаткі з год не выязджалаў — збіраў у сябе на кватэры колькі там ахвочных да гарэлкі акцёру лялечнага тэатра, наліваў ім, а тыя, перакрыўліваючы і падрабляючы галасы, начытвалі яму на дыктафон нейкія нібы людскія гаворкі і развагі, а ён потым дадаваў свой каментар, мантаваў гэту лухту і пушчаў у эфір. Справа выкрылася, пакрыўджаныя людзі паасобку і дэлегацыямі спрабавалі дастукацца да ягона-га «свабодаўскага» начальства, і тут, у Менску, і нават ездзілі да Прагі ды Вашигтонта...

Начальства людзей прыняло, выслушала, паківала галовамі, паабязцала разабрацца і пакараць, але час прайшоў — і нічога не памянялася, відаць, мясцовыя ачольнікі думалі, што справа паціху засохне і здохне.

Але начальству па той бок акіяна гэта даволі такі апрыкryла і збрывала!

Пра падобныя штучкі даўно ўжо яму было ў вушы ўкладзена, бо неўзабаве сабралася пад Кліўлендам, на віле доктара Сяргея Раканюка, так званае сусветнае спонсарскае закулісце, паслухала пару справаздачаў за замкнёнымі дзвярыма, параілася і зрабіла такім чынам: усе, так бы мовіць, незалежныя папяровыя ды інтэрнэтныя выданні, пратэстныя, праваабарончыя, іншадумныя, ЛГБТ-эшныя і ім падобныя апазыцыйныя сайты, народныя волі, іхнія нівы, рацыярадзівы, старонкі і «жывыя журналы» былі аўяднаныя і злітыя ў адно цэлае, так бы мовіць, вядро, а зайці ў гэтае цэлае і панурыца ў ім можна было ў сеціве па адзінм адрасе...

Валілася ўсё ў краіне і марнела, палі калгасныя ніхто ўжо не засейваў, не было каму і чым, па іх ганяліся адно спрытныя ненажэрныя зайцы, маладыя лані, здзічэльныя каты і сабакі, люд ці хаваўся па яшчэ пакуль неразграбленых лецішчах, ахароніваючы засаджаныя кволымі бульбаю з буракамі ды цыбуляю з шэсць сотак, ці спешна ўцякаў з малых паселішчаў у блізкія большыя гарады, дзе скопам нібы лягчай было, выгортаваючы па сметніках бутэлькі, іржавае жалезіва і макулатуру, ператрываць зіму; дарогі ашчэрваліся выбайнамі і калдобінамі, а калісці ж гэтым дарогамі можна было ганарыцца.

I такі страх тады запанаваў на абшарах ад Чорнае Ганьчы да Бесядзі, такі разбой, беспраёве і безгалоўе, што многія старыя людзі, якія яшчэ памятавали, як іхнім бацькам-настаўнікам пры пачатках нацыянальной дэмакратыі даплочвалі за выкладанне на роднай мове ў школах дваццаць адсоткаў да асноўнай палучкі, круцілі галовамі ды прызнаваліся людзямі добра ад сябе малодшым, што хіба так цёмна і горка нават за нямецкім акупантам не жыло

гістарычныя хронікі

шыкі, але не вельмі вялікія, на прэзідэнцкія выбары, — і пачалася перадвыбарчая кампанія...

Божа, якой брыдоты толькі не насунулася ў кандыдаты — і з левага, і з правага бакоў, а ўжо прозвішчы якія адметныя асобіны гэтыя мелі: ад левых — Таццяна Клізменная, ад камуністаў — Яраслаў Мачаполаў, ад грамадскага аб'яднання «Рыма-каталіцкіх казакаў» — палкоўнік міліцыі ў адстаўцы Зыгмунт Баляслававіч Вантрабёнак, ад сацыял-дэмакратаў — Йен Пірлхарбар Аргазмюк — амерыканец-мільянэр паляшукага, з-пад Жабінкі, паходжання, быў нават кандыдат ад ліберальных дэмакратаў Халакост Генацыдавіч Гарнальжных — як з такім ў пашпарце запісанымі дадзенымі яго зямля насіла??!

Ездзіў па краіне на бел-чырвона-белым ровары з партрэтамі Купалы, Коласа ды Дуніна-Марцінкевіча на плячах, цытаваў па памяці «Мужыцкую праўду» і агітаваў сам за сябе праўнук кандыдата нейкіх ці то не філалагічных навукаў, ці то Манушкевіч, ці то Самагонаганевіч, потым, казалі, дзесь прыстаў у пэўнай вёсцы да багатае ўдавы, памеркаваў.. ды захвоціўся, зрокся кандыдацтва...

Спрабавала была эбіца подпісы, каб дабіцца да прэзідэнцтва, кабеціна па прозвішчы Каламбіна Майсеёўна Худаёўна, але тут нават самая памяркоўная і рахманыя людзі, за падтрымку каторых яна змагалася, не ўтрывалі і сказали ёй: «Дзевачка наша харошая, заступніца ты нашая, за такое імя і прозвішча галасы аддаваць мы не збіраемася, ці мяняй яго, ці рабі, што хочаш!!!». І яна ціха знікла...

Народ падыходзіў да перадвыбарчых плакатаў, глядзеў на прыгожыя фотаздымкі, чытаў неверагодна цікавыя біяграфіі і навукова-фантастычныя праграмы, не верыў, адчайна пляваўся слінаю, тут жа скідваўся на пляшку таннага віна, купляў ды ішоў у кусты яе спажываць... Прыстойнага кандыдата не знайшлося аніводнага!

Абыліся і гэтыя выбары, толькі нікога на іх не выбралі, бо, праўду кажучы, і выбіраць з каго не было, хоць чалавек з двасццаць намерваліся вывесці краіну з багні і павесці да светлае будучыні, і панаехала з Усходу ды з Захаду розных ім памагатых, экспертаў, піаршчыкаў, троляў, смаўкоў і саламандраў ад палітычнае рэкламы. Алюдзі ўсё роўна галасаваць не пайшли, пазачыняліся ў хатах і сядзелі там як мышы, а журналісты напісалі, што краіна ў дзень выбараў больш ім нагадвала закінутыя жыдоўскія могілкі пад Воўпаю...

Як пад канец дня не хадзілі па кватэрах, не валілі ў зачыненія дзвёры дручкамі і не загадвалі ісці галасаваць міліцыянты і амапаўцы, як не ўгаворвалі людзей праз шчыліны ад ключа сябры выбарчых камісіяў — за цэлы дзень нікто так галасаваць і не прыйшоў, каб на іх ясная халера напала! Ніхто і нідзе!!!

І аніякія эксперты, мудрацы і міліярдэры, не маглі нічога ні з

Народ падыходзіў да перадвыбарчых плакатаў, глядзеў на прыгожыя фотаздымкі, чытаў неверагодна цікавыя біяграфіі і навукова-фантастычныя праграмы, не верыў, адчайна пляваўся слінаю, тут жа скідваўся на пляшку таннага віна, купляў ды ішоў у кусты яе спажываць...

Ну і тады ўжо адзін вельмі шанаваны журналіст з мясцовых, сталічных, масон ды ізраэліт з паходжання, рэдактар найстарэйшай у рэспубліцы газеты, быўшы у асаблівых зносінах са Старышнём ПНП, прыйшоў да яго дахаты ўвечары з пляшкою бакштанской самагонкі і правёў вельмі сур'езнную размову...

Справа была такая, што жонка рэдактара нядаўна цудоўным чынам пазбылася аднае не вельмі зручнае жаноче хваробы, а вылекаваў яе, хваробу, спрытны чалавек-знахар, таму рэдактар і за-прапанаваў старшыні Палаты нацыянальных прадстаўнікоў звярнуцца па раду да дзеда з Кірпічоўшчыны...

Была такая вёска за мясцечкам Азёры, як ехаць гарадзенскім шляхам у віленскім накірунку, і жыў там на ўсю ваколіцу слынны дзед, варажбіт і вядун, можа ў пятым ці шостым пакаленні, які зашэгтваў амаль усе немачы, вяртаўт мужоў да жонак, знаходзіў скрадзеных ці зніклых коней ды авечак, разблітываў складаныя сямейныя пытанні, прадказваў будучыню, даваў мудрыя парады — і з гэтага жыў.

Выбралася дэлегацыя парламентарыяў чалавек з сорак, і інкогніта, на «мерсэдэсах» з мігалкамі ды міліцыйскімі машынамі наперадзе і ззаду калоны, прысунуліся да дзеда ў Кірпічоўшчыну... Дык ён так гэнага карнавала напалохаўся, што яго спярша добра праняло і ззаду і спераду, а далей — дзед збег з хаты і схаваўся, залёгшы ў буракі за хлявом, а з прыбышамі гаварыць спярша нават не схацеў, і варажыць ім, дэмагагічна вохкаючы: «Субота, дзятачкі вы мае, святы дзень,

рослы дзевак рукамі не адбіца — кожная ж марыла стаць маці будучага презідэнта!

І нібы ўжо паціху начало заносіцца на добрае, і народ, стомлены пераменамі і няшчасцямі, пацішэў, бо красці не было ўжо дзе і што, а бандыты і злодзеі мясцовыя, пачуўшы пра чарговую ўкраінскую вайну за Ліпецк і Тамбоў, агулам туды з'ехаў, бо там добра плацілі; і, здавалася, жыццё супакойвася: трывалікі цукру, у анучкі ахінутыя, ляжалі ў падвале Нацыянальнага банка ў сейфе і чакалі, хто і калі іх з'есць...

І ўсе чакалі...

I, магчыма, дачакалася б краіна свайго Збаўцу-Асліка на белым кані, калі б не 22 красавіка 2070 года...

А яшчэ перад тым з'явілася на ўсходзе Еўропы Перасоўная Вагіна. Дакладней, шлях яе пачаўся нібы з мясцечка Дзямідава пад Смаленскам, сталіцы агуркоў і гародніны. Казалі, аднойчы з ранку ў горад прысунуўся зnekуль вялікі белы двухпавярховы аўтобус «Фляйт» з напалову зацёртым італьянскім надпісам на баку, з якога хтосьці відущы і расчытаў толькі гэтыя два слова — *vagina mobile*. Аўтобус спыніўся на прывакальнай плошчы, акурат каля помніка Уладзіміру-Правадыру. Выбеглі з яго два падшыванцы каўказскай нацыянальнасці, рассставілі гукавыя калонкі, мікрофон, уключылі гласную музыку. Безумоўна, адразу сабралася наўкола цэлага горба ахвочных да гледзішч развязаў, у асноўным непахмеленых беспрацоўных дзямідаўскіх мужыкоў.

І тады выйшла з аўтобуса неверагодная чароўная бландзінка, нібы на станку добрым токарам вытачаная, даўганогая, маладая, белазубая, абавязная, у такой кароткай спадніцы, што — ах! — можна было палічыць божыя кароўкі на яе трусіках, і пачала з нейкім ці то гішпанскім, ці то ангельскім акцэнтам весела і ўпэўнена дакладваць: кампанія набірае на вельмі халіўную, аплочваемую працу за мяжой і што трэба толькі пабегчы дамоў па пашпарт і па мінімум асабістых рэчаў, а астатніе неабходнае ім купіцца. Усе як паслухалі, то адразу на злом галавы кінуліся па хатах, і ўжо праз гадзіну шэсцьдзесят два шчаслівых маладыя і здаровыя мужчыны, якія прыйшлі нейкі там уступны смешны тэст, махалі з-за шыбаў аўтобуса далонямі сваім менш прыдатным і недалэнжным сябрам.

Ніхто іх ніколі потым ужо не ўбачыў. Зніклі. Зусім прапалі. Без весткаў, без лістоў дахаты, без смс-аў.

І колікі сем'і не звярталіся ў паліцыю, прыватна не спрабавалі шукаць — аніякіх вынікаў.

Праўда, казалі, што потым, праз паўтары гады, у раёне станцыі Гнездава, дзе калісьці НКВД-эшнікі пабілі польскіх афіцэраў, ваўкі ці валачашчыя сабакі разрылі на беразе Дняпра плыткую яміну, у якой ляжалі шматлікія чалавечыя парэшткі, усе безгаловыя і парэзаныя нечым вострым дакладна ў месцах, дзе было сэрца і ныркі.

Потым «перасоўная вагіна» працягвала сваю вандроўку ў асноўным па малых правінцыйных мясцячках ад Уральскіх гор да Каспія, заязджала яна і ў Рамешкі пад Цверам, і ў Рамонь, што каля Варонежа, і ў Раменскіе пад Курскам.

Многа куды...

Аўтобус спыняўся на гаўтунай плошчы каля помніка ўсё таму Уладзіміру-Правадыру, тая ж бландынка выходзіла з яго, усміхалася, распавядала, запрашала; дурныя мужыкі верылі — і знікалі. I, што самае крываўна, — здэцца, і слайнае расейскае тэлебачанне, ахвочае да крываў, лімфы і фекалій, і расейскае радыё, і ўсялякія аргументы і факты павінныя ж былі забіць у набаты ды перасцерагчы народ перад такім?

Дзе вы бачылі! Маўчалі ўсе, нібы ім языкі папрышчымлівалі і руки каламі паламалі, каб камеру і мікрофон трymаць ніхто болей не мог!

Казалі потым, што нарэшце злапалі гэтых вандроўных вагінаў украінцы-партызаны з «Правага сектара», злапалі пад Бахмачом, добра ўсякага многа рэквізavalі, а дзеўку-бландзінку спярша доўга гвалцілі, а потым разам з памагатымі-каўказцамі ды шафёрам, павязаўшы ім усім рукамі калючым дротам, спалілі жыўцом у аўтобусе.

А як ірвануў напрыканцы бак з саліркаю, то паляцелі ў розныя бакі тлеючыя расейскія пашпарты, бы птушкі, а было іх незлічона колькасці! Доўга потым яшчэ грыбнікі знаходзілі па акаличных лясах напалову згарэлія чырвоныя кніжкі. Усё нібы мелася добра быць...

«Сіні колер – неба звон...»

Нікалоz Бараташвіlі (1817–1845) – вялікі паэт-рамантык, чалавек складанага лёсу. 27 снежня споўнілася 200 гадоў з дня нараджэння вялікага сына грузінскай зямлі.

Цяпер яго ліцаць класікам грузінскага прыгожага пісьменства, аднак пры жыцці не было надрукавана аніводнага яго паэтычнага радка. Некалькі вершаў былі апублікованыя праз сем гадоў пасля паэтаўай смерці, а па выданні зборніка ў 1876 годзе Нікалоz Бараташвіlі стаў найпапулярнейшым у Грузіі паэтом, ці не другім за Шата Руставелі.

Нікалоz, ці, яко звалі на зруспікаваны лад, Ніколай Баратаев (Баратов), пабачыў свет у Тблісі (тагачасным Тифлісам) у сям'і радавітага князя Мелітона Бараташвіlі і княжны Яфіміі Арбеляні. Па кудзелі ён быў нашчадкам знамітага цара Іраклія II і пляменнікам знанага паэта Грыгола Арбеляні.

Спачатку Нікалоz атрымліваў сямейную адукцыю, а ў дзесяц' годоў пачаў вучыцца ў Тифліскай шляхетнай вучэльні, якую скончыў у 1835 годзе. Пад

уплывам свайго настаўніка, філосафа і грамадска-палітычнага дзеяча Саламона Дадашвіlі, юнак захапіўся ідэямі гуманізму і нацыянальной свабоды.

Але жыццё не дало ажыццяўвіць Нікалоzу мары. Бацька на той час збяднеў, і пра вучобу ў расійскім універсітэце юнаку давялося забыць. З-за зламанай у дзяцінстве ногі не могло быць гаворкі і пра вайсковую кар'еру. Тому, каб падтрымаць сям'ю матэрьяльна, Нікалоz быў змушаны паступіць на службу ў «Экспедыцыю суда і пакарання».

Балючы след пакінула ў паэтаўай душы і каханні да князёўны Кацярыны Чаўчавадзэ, дачкі знанага паэта, князя Аляксандра Чаўчавадзэ. Бараташвіlі прысыцціў ёй і падарыў цэлы сшытак вершаў, бліскучых узору інтymнай лірыкі, але дзячынна аддала перавагу ўладару Менгрэлі князю David Dadiani і сталася яго жонка.

Ужо напачатку 40-х годоў Нікалоz Бараташвіlі займеў паэтычную славу і ўзначаліў літаратурны гурток, сябры якога пазней заснавалі грузінскі тэатр, а таксама першы грузінскі штомесячны літаратурны часопіс «Цыскары» («Світанак»).

Аднак у 1844 годзе Нікалоz быў вымушаны пакінуць родны край і выехаў працаўць памочнікам начальніка Нахічэванскага павета, а потым у Гянджу (які цяпер у Азербайджане). Там ён захварэў на малярю, ад якой памёр у 27 годоў і быў пахаваны на чужынне, на тамтэйшых могілках. (Як тут не згадаць нашага генія Максіма Багдановіча!)

У 1893 годзе прах паэта перавезлі на радзіму і ўрачыста пахавалі ў Тблісі на прэстыжных Дыдубійскіх могілках. Але сваё апошніе супакаенне знайшоў ён у 1938 годзе, калі быў перапахаваны на Мтацміндзе (Святая гара), у Нацыянальным пантэоне поруч з Важа Пшавела, Ільёй Чаўчавадзэ, Аляксандрам Грыбаедавым ды іншымі найвялікшымі літаратарамі і грамадска-палітычнымі дзеячамі.

У вершы «Сіні колер – неба звон...» паэт-празорца пісаў:

На магіле не на зман
Сам пасцелецца туман.
І памкнеца сіні дым
Па-над іменем майм.

Імя Нікалоzа Бараташвіlі носяць сёння Гарыйскі дзяржаўны педагогічны інстытут, праспект

і мост праз Куру (Мтквары) у грузінскай сталіцы, а таксама вуліцы ў Кутаісі, Батумі, Руставі, Кабулеці.

Колькасна паэтычна спадчына Нікалоzа Бараташвіlі не вялікая. Яна ўключае 37 вершаў пераважна філасофскай ды інтymнай тэматыкі і невялікую гісторычную паэму «Лёс Карлі», але большасць твораў паэта сталіся ў Грузіі хрестаматычнымі. Паэзіі Бараташвіlі – ад наследавання ўсходняму краснаму пісьменству да вершаў апошняга года жыцця – уласцівія пісахалагізм, лірызм, музычнасць і экспрэсіўнасць. Нават не вельмі абазнаныя ў літаратуры людзі чулі пра такія пярліны, як «Роздум на беразе Куры», «Змярканне на Мтацміндзе», «Маёй зорцы», «Завушніца», «Маім сябрам». У творах «Мерані», «Мая малітва», «Магіла цара Іраклія», «Лёс Карлі» паказаны складаны ўнутраны чалавечы свет, мара пра нацыянальную свабоду Грузіі, а ў вершах «Самотная душа», «Злы дух», «Гаемны голос» выразна гучыць матывы адзіноты, адчно і песімізму.

На аштарах былога Савецкага Саюза паэзія Бараташвіlі стала шырокая вядомай дзяякуючы

найперш бліскучым, віртуозным перастварэннем Барыса Пастэрнака і Бэлы Ахмадулінай. Многія вершы грузінскага генія былі пакладзены на музыку і сталіся песнямі.

На беларускую мову грузінскага паэта перакладалі Анатоль Астрэйка, Анатоль Вялюгін, Еўдакія Лось. Вельмі важкую падборку – дваццаць аздзін верш – змясціў у двухтомавай «Анталогіі грузінскай паэзіі», якая пабачыла свету у 1989 годзе, перакладчык Язэп Семяжон.

На просьбу рэдкалегіі новай паэтычнай серыі «Паэты планеты», што выходзіць пад тытулам «Выдавец Зміцер Колас», аўтар гэтых радкоў меў гонар і задавальненне адредагаваць том «Паэтычныя творы». У ім паэтам і перакладчыкам Юркам Голубам упершыню перастворана ўся творчая спадчына Нікалоzа Бараташвіlі. Выданне прымеркавана да 200-годдзя грузінскага класіка і, хочацца верыць, стане адметнай з'яўлюю і ў беларускім літаратурным жыцці, бо ўся творчасць Нікалоzа Бараташвіlі паводле трапнага выразу Юркі Голуба – гэта «малітва, узнесеная да сінечы».

Уладзімір Січыкаў

Нікалоz Бараташвіlі

Салавей над ружай¹

Трымцеў над ружай салавей.
Калі на лісце ўпалі росы,
Спявай ёй: «Сум ты мой развеи —
Хачу я твой пабачыць росквіt».

Ён напачатку пеў. А ноччу гай
Гайдала зорнай калыска.
Замоўк салоўка. Поўні ўскрай
Паплыў бутонам водар чисты.

Пляю у стоме задрамаў,
Ды сны адпрэчыла дзянінца,
І ён жахнуўся нездарма:
Пляесткі долу ўпалі ніцма.

У жальбе слёз стрымаць не мог,
Лятаў, нібы над месцам лобным.
Красу гаротны не збярог,
Паклікаў птушак на жалобу.

«Я ружу песціў дзень і ноч,
Ахвяраваў жыццём і песняй.
А квет сышоў раптоўна з воч,
І больш не здолее ўваскрэснуць».

1834

Няўжо і наша існасць сплавіца ў пясок:
Дзіравы не напоўніца збанок?
Ці знойдзеца, аднак, дзівак няўтомны,
Хто сэрца з коптурам жыццём

напоўніў?

Заўваж: усемагутны ўладыкі,
А кошт кароны вышай за вялікі,
І ў іх абдымках песцілася слава,
Мармыцуц з паняверкай: «Во праява!
Зямлі паболей забярэм з сабою!»
Хоць хутка самі стануцца зямлёю.

I нават добры валадар – ці ж ён
спакойны?
У працы і турботах ён даскону,
У клопаце, як лепей зберагчы
Сваім сынам айчынныя ключы,
І каб пасля наступнікі, народзе,
Яго імя не страціл ў нягоже.
Калі ж і свет абрыйнецца тым часам,
Адкажа хто: адкуль віхор пачаўся?
.....
Але на тое свету мы свайго ѹ сыны,
Каб бацькаў покліч не зазнаў маны.
І ці не той да мерцякі падобны,
Каму наш свет зусім не даспадобы.

1837

Чангуры

Твае галашэнні – паломнікі суму –
За горла хапаюць няўченую думу
І ў бездань былога штурляюць.

Чангуры, скажы, ці змагу калі-небудзь
Пачуць тваю ўчеху пад шатамі неба
І сэрца ад болю адвесци.

Ці ўсмешку тваю зноў дарэмна шукаю,
Дзе б радасць твая шапацела шаўкамі!
Ды скаргі ад струнаў – не знак
дабравесця.

1837

Маёй зорцы

Ты чаму злухеся, зорка лёсю,
І бывае, губіш напавал?
Хоць туга па сэрцы слёзы носіць,

А табе я згодны напяваць.

Не зраблюся загадзя няўченым,
Як затулішся ў туман завей,
Бо ўсё роўна не халоднай цэшкай
Цъміна праз смугу святоя заве.

Ты ў любой апратцы адмыслова
Выглядаеш на радне зарні.
І тады душа губляе слова,
З сэрца змрок абрыйніваеца ніц.

Дык з'явіся сонечнаю казкай:
У журлівым сэрцы знойдзеши схрон.
Толькі ты адна нябесным бляскам
Расхінеш самоты пантэон.

1837

Князёўне Кацярыне

Чаўчавадзэ¹

Ты голасам залучана
Для спеву мілагучнага.
Святулі ў тваім паглядзе
Душы насцежу браму,

Усмешка гоіць драму

Трывог на далалядзе.

Дзе сумам свет завесіла,
З тваім прыходам весела.
І зноўку ўчехі словы

Купаюца ў лагодзе,

Яны любой нагодзе

Даюць акрас вясновы.

Памру – ды будзе помніца

Да голасу паломніцтва:

Як «Ружу і салоўку»²

Твоя пяшчота пела.

Паэта сэрца мела

Тады да зор вандроўку.

1839

Напалеон

«І што ты мне, улада, надала?» –
Напалеон акінуў Францыю вачамі

I спахмурнеў, амаль што ад адчаю,
Бо веліч у крыві ахвар была.
«Даволі! – вымавіў. – Нябывае не паглыне
Майго імя навідавоку ў свету.
Зрабіў магутнай я краіну гэту,
Пакора іншых нас не скалане.

Майму зацесна духу ў тле грудзей,
А доля апляце вянком са славы,
Ён німбам будзе, што б там ні бывала,
Належыць час мне – вестуну надзея.

Ніхто не пэўны, славу захапіць
Навек ці можна: раптам сыйдзе
з іншым!

Ды не, не веру, каб у долі лішнім

Быў гадаванец, што пра славу сніць.

Напалеону тут сапернікаў няма!
Іхто не цараваў, і мудры, і вяльможны,
Зрайніца анік са мной не зможа,
Нам і магіла стала б цеснай, як турма».

Сплывуць за годам год. А зразумець
Яго ўсе будуць прагнучы пасля смерці.
Агнём і морам, што вякам не сцерці,
Бушуе дух, і сэрцу не сатлець.

1838

Завушніца

Відзён на ландышы здалёк:
Гайдае кветку матылек.
Вось так з настроем завушніца,
Ах, завушніца, нездарма
Не прагне вырвацица з ярма –
З уласным ценем наравіцца.

Той шчасным стане з маладых,
Каму ў тым ценю зойме дых.
Твайм жа ценем завалодаць
Пад ветрыку скразны павеў,
Каб сам таго і не хацей,
А дакранешся сэрцам лёду.

О, завушніца, з неба чар
Хвалюеш, як пчалу нектар.
Хто вусны пад табой спатоліць,
Каб стацца хмельным назнарок,
Ісці з бяссмерцем крок

Доўга будзе мне Флорыда сніцца

Леанід ЛЕВАНОВІЧ

**Часам надараюцца ў
жыцці надзвычай цікавыя
сustrэчы. Яны здзіўляюць
сваёй нечаканасцю: ну нік
не мог падумаць, што гэткае
можа надарыцца, што такое
давядзеца пачуць, ды дзе
— на краі света, на беразе
Мексіканскай затокі...**

Але ёсё па парадку. Тры зімы давялося мне з жонкай празьць у амерыканскім Бостане — дапамагалі дачца гадаваць сына, нашага ўнука. Садок вельмі дарагі дый працуе з 8:00 да 14:30. Даеш малому сваёму харчаванне (пакуш тармазоў) і плоціш 700 долараў за месец. А калі на поўны дзень аддаць малога, трэба яшчэ болей раскашаліцца — ухваць 1300 «зялёных». Безумоўна, хто мае працу, той сяк-так зводзіць канцы з канцамі. Так што Амерыка — рай не для ўсіх.

І ўсё ж рабіскае месца на амерыканскай зямлі ёсьць! І называеца яно Флорыда. У перакладзе з іспанскай — квітнеючая зямля. І гэта насамрэч так: тут круглы год нешта цвіце, снегу і марозу не бывае. Заўсёды ласкавае сонца і ўспыхі хвалі Мексіканскай затокі. Гэта рабіскі куток для пенсіянероў: некаторыя шчасліўчыкі атаябаваліся тут на сталае жыццё, іншыя прыязджаюць на зіму з халаднейшых Бостана ці снежнага Чыкага.

І самае дзіўнае — ёсьць у Флорыдзе горад Сент-Пітэрзберг, цёзка расійскага Санкт-Пецярбурга. Не буду залазіць у глыбокую гісторыю, скажу коратка: на пачатку мінулага стагоддзя рускі інжынер будаваў тут дамы, чыгунку, з павагі да яго паселішча атрымала свой сучасны назоў. Цяпер гэта прыгожы горад, у якім жывуць болей за дзвесце тысяч чалавек. І жыве ў гэтым горадзе сын знакамітага беларускага паэта на эміграцыі Рыгора Крушыны — Ігар. Ён прафесійны перакладчык, з дэлегацыямі аб'ехаў больш за пайсотню краін, шмат разоў наведваў Савецкі Саюз, вазіў дэлегацыі ў Чарнобыль, часцяком гасціў на радзіме бацькі — у Слуцкім раёне.

Ігар Казак (сапраўднае прозвішча бацькі Казак, Крушына — літаратурны псевданім) перацлаў на англійскую мову «Прыпавесці» Васіля Быкава, кнігу вядомага рускага пісьменніка Аркадзя Аверчанкі, некалькі маіх навел для англамоўнай кнігі. І што здзіўляе — Ігар ніводна гня не вучыўся ў беларускай школе, а мы з ім перапісаліся і гаварылі на роднай мове.

— Бацька чытаў мне свае вершы. Я слухаў, стараўся зразумець. А потым пачаў перакладаць іх на ангельскую, рускую мовы, — тлумачыць ён гэты феномен. Дарэчы, Ігар выдатна валодае нямецкай, іспанскай.

Рыгор Крушына з сынам Ігарам.
1939 г.

Ігараў жонка, Раіса, здзівіла беларускімі прыпейкамі. Адкуль іх ведае? Першы муж яе, этнічнай татаркі, якая з'явілася на свету паўночнауральскім горадзе Курган, беларус з Чэркаўкава. І вось уявіце сабе: мы сядзімо ў кватэры беларуса Ігара Казака, узгадваем Слуцк і Чэркаўкаву, раку Сож, у якую ўпадае мая родная Бесядзь. Чэркаўскі і Касцюковіцкі раёны — суседзі. За шырэйным вакном пад ветрам гойдаюцца галінкі пальмаў, быццам дрэвы амбахваюцца ветрам, плёхаюць хвалі Карыбскага мора. Ну як тут не выгукнуць: свет цесны насамрэч!..

Разглядваём фотаздымкі. Вось Раіса з Ігарам на Інтэрнацыянальным фестывалі, які праходзіў у Сент-Пітэрзбергу ў кастрычніку 2014 года. Раіса ў нацыянальным, татарскім строі, яна з вялікім поспехам выконвала прыпейкі, Ігар у вышыванцы і зімовой шапцы выконваў ролю прадстаўніка беларускай дыяспары. Раіса любіць фата-графаваць, прапанавала зняць нас з Ігарам у вышыванках пад пальмамі на фоне пеністых хвояў затокі. Выдатны атрымалася здымак. Сфатаграфавала нас

ля партрэта Рыгора Крушыны: сын чытае бацькавы вершы, а я ўважліва слухаю. Можа, душа беларускага паэта пачае і ўзраўдзеца: яго памятаюць...

Увечары мы з Ігарам выбраўся на праходку — жанчыны засталіся гаспадарыць

дома. Уразіла даўжэйшая прамая дарожка-ходнік, абсаджаная пальмамі з абодвух бакоў, па ёй гойсаюць і веласіпедысты. Дрэвы высокія, гладкаствольныя, унізе, на камлях, нарости, яны прыкрываюць карані ад спёкі. У паветры лунае водар парфумы, казытлівы пах шашлыкоў. Зазірнулі праз шклянны дзвёры ў танцавальну залу: там быў урок, развучвалі свінг — рыўком прыціскаліся партнёры, затым адварочваліся ў розныя бакі, падымалі то адну, то другую нагу, махалі ўзад, быццам брыкаліся. Даваенны танец. Тут асабліва моцна пахла парфумай, нейкімі кветкамі. Дамы і кавалеры пачаюць, бо дужа шчыруюць у танцы.

Уразіла мініятурная бібліятэка на вуліцы: пад стрэшкай невялікі домік, пад шклом кнігі. Адчыні дзверцы — і бяры сабе кніжку. Прачытаеш, можаш вярнуць на месца ці аддаць суседу. Кніжны фонд мінібліятэкі — каля паўсотні тамоў. Цікавая дэталь!

На другім баку вуліцы — каўярні, рэстараны. Гамана, смех, гучная музика, піва, віно ракою. Столікі стаяць унутры і знадворку. Там-сям чарга — народ чакае вольнага месца. Тут усе шчаслівія, вясёлыя, радуюцца жыццю. Красавіцкі вечар ціхі, цёплы, лагодны, яшчэ няма летний спёкі, задухі. Высокія пальмы, быццам вартавыя, аберагаюць бесклапотнае жыццё насељнікаў горада, яго шматлікіх гасцей.

Ідуцы дамоў, завіталі ў пэнсіянерскі клуб. У більярднай ішло зацятае спаборніцтва, гульцы — сівагаловыя жыхары бліжэйшых дамоў. Усе яны ведалі адзін аднаго, дружна павіталіся з Ігарам.

— Пазнаёмся. Наш зямляк з Бабруйска — Іосіф.

Каржакаваты ўсмешлівы сімпатычны габрэй моцна пачіснуў маю руку.

— Вельмі рады бачыць земляка. Даўно ў Амерыцы? Колькі тут будзеце?

Я коратка адказаў на пытанні Іосіфа. Ігарым часам расставіў піраміду, я мусіў узяцца за кій. Ігар — волытны більярдист, першую партнёру лёгка выйграў.

Але памалу і ў мяне прарэзаўся ўдар — рука не забыла, як трэба забіваць шары. Другую партнёру

выйграў я, так што перамагла дружба. Болей не гулялі: Раіса паклікала дамоў.

— Ці бачылі «Пагоню» на майё машыне? — спытаўся раніцай Ігар. — Не? Дык паглядзіце на задні бампер.

Калі ад'яджалі ад дома, я перш-наперш зірнуў на задні бампер: пасярэдзіне яго красаваўся старадаўні наш герб — вершнік на кані.

Мы ехалі па вуліцах горада, прымых, шырокіх, абстаўленых невысокімі белымі пабудовамі. Асфальт абступалі, быццам каланады, высокія гладкаствольныя пальмы. Між імі ўціснуліся ўсыпаныя чырвонымі ды жоўтымі кветкамі кусты азаліі. Раіса распавяла пра клуб, дзе яны спяваюць рускія песні.

— Беларусаў тут мала. Ды яны і не гавораць на роднай мове, — сумна сказаў Ігар.

— Леонід, а вы можете спеть какую-нибудь белорусскую песню? — падала голас Раіса. — Я бы хотела послушать...

Нядоўгі думаючы, я зацягнуў «Ой, сівы конь бяжыць». Калі скончыў спяваць, Раіса ўсклікнула «Брава!». Ігар на хвіліну адпussciў руль, таксама запляскаў далонямі. А я міжволні падумаў: па вуліцах амерыканскага горада Сент-Пітэрзберга імчыць «Хонда» з Пагоняй, за рулём аўто сівагаловы беларус, і вусы ў яго сівыя, падкоўкай, аля Шаўчэнка, яго жонка — татарка, карані якой на Паўночным Урале, маці дзяцей ад мужа-беларуса. І ехалі мы ў форту дэ Сота. Гэта крэпасць, якую некалі збудавалі іспанская канкістадоры і далі ёй імя свайго вожака. Цяпер сюды едуць тысячы турыстаў з ўсёй Амерыкі, Еўропы, слава пра тутэйшыя пляжы, цёплае мора і ласкавае сонца раскацілася па ўсім свете. Дарэчы, у кнізе рэкордаў Гінэса ёсьць запіс: з 1967 па 1969 гады ў Сент-Пітэрзбурзе было 700 сонечных дзён. Гэты горад на самрэч сонечная сталіца свету.

Да форту дэ Соты дарога недалёкая. І вось мы ўжо на даўжэйшым пляжу з белым пясочкам. Тут камфортныя паркінгі, прасторныя акуратныя прыбіральні, дзе можна сесці, каб пераапрануцца. Прывіральні ў Штатах невыпадкова называюцца «рэструм» (пакой адпачынку), і ўсюды яны бясплатныя. Уразілі даўжэйшыя сталы з моцнымі лавамі ў цяні дрэў, пад стрэхамі. Такіх адкрытых павільёнau больш за дзясятак, у іх святкуюць нават вяселлі, адзначаюць дні нараджэння. Кожны павільён пад нумарам, і ягоны паркінг мае адпаведны нумар, каб госці не блукалі.

Вада была халаднаватая, але маладыя турысты, асабліва турысткі, актыўна купаліся. Паплаваў і я са смакам. Дзякую табе, форту дэ Сота. Праўда, крэпасці я тут не прыкметні, але цудоўны пляж буду помніць доўга.

Калі моцна прыпякло, так бы мовіць, тутэйшае нястомнае свяціла, мы паехалі дамоў.

Увечары Ігар паставіў дыск: бацька Рыгор Крушына чытае сваю паэму «На руінах пачуццяў». Твор прасякнуты шыррасцю, голас аўтара мяккі, вымаўленне выдатнае. Ігар презентаваў мне дыск на ўспамін.

...Пішу пасля купання ў сіравадародным возеры. О, гэта дзіў!

Возера амаль што круглае, метраў 200 у дыяметры. Канатам з паплаўкамі выдзелена паўз бераг паласа метраў 10–15, па якой па крузе плывуць, ідуць людзі, амаль усюды я даставаў дно. Усе ў капелюшах, цёмных акулярах, у белых кашулях, бо плечы, шыя могуць згарэць.

Народ сталага веку, чуваць рускую, украінскую, сербскую мовы, зредку — ангельскую. У цёплай лагоднай вадзе сядзець можна хоць цэлы дзень, але сэрца можна не вытрымаць, таму лепши варыянт — праплысці два кругі, перадыхнуць на беразе, і зноў — заплыць. І размовы, размовы. Тут людзі знаёміца, маладзейшыя абдымаютца...

Пачуўшы нашу размову, прыліп да нас здаровы насаты мужчына.

— Откуда приехали, если не секрет?

— Какой секрет? Из Бостона, из Минска.

— Ха, здорово! Я из Бостона, из Пітера. Меня зовут Георгій. А вас? — і пазірае на мяне — а вочы шэрья, як валаўняныя, — ён плаваў без акуляраў.

Я называў сябе, парукаліся. І пачаўся маналог. Пра палітыку, пра Амерыку, якая ўсюды лезе, якую ён усё больш не любіць. Жыве ў Штатах 22 гады, родам з Піцера, 25 гадоў адслугі на Паўночным флоце, капітан першага рангу. Служыў на падводных лодках, цяпер піша кнігі пра гісторыю флота. Ён гаварыў і гаварыў пра Украіну, Расію, пра Пуціна, Абаму — і не даваў уставіць ні слова. Я спытаў, як ён ставіцца да Валянціна Пікуля. «Потрысающий писатель». Тут я з ім цалкам пагадзіўся.

Слухаў я і думаў: гэтаму чалавеку катастрофічна не хапае суразмоўцаў і слухачоў. Мабыць, жонка яму даўно надакучыла, а ён ёй. Яна і зараз сядзела на беразе, клікала яго, а ён, узрадаваны, што знайшоў слухачоў, не спыняў маналог. Пра папоў і ксяндзоў, узгадаў кнігу Леа Таксія «Забавное Евангелье». Я сказаў, што чытаў гэту кнігу. Георгій яшчэ больш ажыўіўся.

— Если не секрет, как ваша фамилия? — спытаўся Ігар.

Чалавек называў сябе, пахваліўся, што выдаў тры кнігі пра флот, піша чацвёртую. Спытаў маё прозвішча, чым займаўся; давялося прызнацца. Вочы Георгія зрабіліся круглыми, калі пачаў, што ў мяне выйшла калі дзвяцікі кнігі, у тым ліку і дзве ў ЗША: па-руску і па-ангельску.

— Я найду вас в интернете. Я напишу вам...

Працяг на стар. 16 (10) »

**«Працяг.
Пачатак на стр. 15 (9)»**

На гэтым мы ўспела развіта літаратура з гісторыкам расейскага флота...

Калі вярталіся з возера, завіталі ў горад Сарасота. Кажуць, што тут мае свой дом Міхайл Гарбачоў. Гэтую пабудову мы не шукалі, а вось арыгінальны помнік знайшлі. Жартам яго называюць «Поўная капітуляцыя»: матрос, які вярнуўся з вайны, абдымае і цалуе каханку, нізка нахіліе яе, як у аргенцінскім танга. Каханка задрала ўгору нагу ад насалоды, гатовая цалкам аддацца гарачаму мараку. Унікальны помнік. Каля яго любяць фатографавацца закаханыя пары...

— Зайтра канчаецца пост. Я могу з'есці яечка, — з радасцю мовіла Раіса.

Я зразумеў яе пачуццё, бо таксама люблю курыныя яйкі, і вараныя, і сырыя.

Але ўранні першым падаў радасны голас Ігар:

— О, расцвіла архідэя! — і паказаў на фіялетава-ружовую кветку на даволі высокай сцябліне. Уніз лапушыліся чатыры лісты, гладкія, тоўстыя, як у фікуса. — Гэта вам падарунак. Вось бутон. Будзе яшчэ кветка. Архідэя не любіць сонечных промняў. Вось такая яна, таямнічая прыгажуня.

Слухаў я Ігара і прыгадаў земляка Уладзіміра Усеню, вілейскага прадпрымальніка, які ратаваў мяне на шашы. Тады сапсавалася машына: як гавораць вадзіцелі, паляцела счапленне. Я пачаў галасаваць, але аўто праносіліся міма. Адно спынілася. Вадзіцель, даволі малады чалавек, паторгаваў рычаг пераключэння хуткасці.

— На жаль, дапамагчы не змагу. Спяшаюся, дарога далёкая. Выклікайце эвакуатар.

— А я еду на пахаванне Васіля Быкова. Вязу яму букет валошак.

Чалавек пільна зірнуў на мяне, на сінія валошкі на заднім сядзенні.

— Што ж, пакінуць вас не могу...

Патэлефанаваў некуды, паведаміў, што затрымаецца, затым даставаў з багажніка бускіны трос.

У Мінску, на маёй кватэры, пазнаёміліся бліжэй. Аказала ся, што Уладзімір — дырэктар будаўнічай фірмы «Архідэя». Грошай за падвоз не ўзяў, прапрасіў падпісаць кнігу. Падарыў яму «Ларысу, альбо Каханне аўтамабіліста». Застаецца дадаць, што пра здарэнне на дарозе я напісаў апавяданне «Букет валошак». З Уладзімірам Усенем падтрымліваем сувязь і цяпер. Вось такую згадку абудзіла флоўдская архідэя.

Ігар прапанаваў з'ездіць на рынак: сёння субота, самы ажыўлены гандаль. Спяра завіталі на гародніна-фруктовы рынак. Божа! Божа! Чаго тут толькі няма! Усялякія фрукты, самыя экзатычныя: манга, дыні, кавуны, апельсіны, ананасы, ківі, а ўжо агуркоў, памідораў, капусты — горы. Насамрэч, тут лацвей быць вегетарыянкам, як Ігар і Раіса. Дзеялі нас Раіса неяк адварыла пяльменяў, Ігар гатаваў сушки.

Пазнаёміліся з пчаляркай, прыехала з мужам з Малдовы, мае 6 дзяцей, ёй 51 год. Пасеку маюць вялікую — каля трохсот сямей. Як пчаляра, мяне ўсё цікавіла: і пароды пчол, і з чаго мёдз забор.

— Ужо адцвіла акацыя. Вось свежы мяドок. Працы на пасецы шмат. Цяжка. Думае скарачаць. Дзеялі яшчэ малыя. Памочнікі слабыя.

Купіў паўкіло мёду з матачным малачком за 10 даляраў. Увогуле, мядок даволі дарагі: 6–10 даляраў за кілаграм.

Пад вечар пайшлі ў гості да Ірэны і Славіка, яны жывуць у тым жа доме. Крохам па даўжэйшай тэрэсе — адкрытым калідоры, наступаючым з торбай, з якой відзён рушнік, ідзе прафесар-еканаміст Славік, каржакаваты, круглатвары. Плаваў у басейне. Запрашае ў кватэру. Ірэна, сухарлявая, смуглальная, пячучым голасам вітаеца з намі.

— Білорусы цэ ж суседзі нашы. Вельмі прыемна. Праходзіце, сядайце, — шчабечча гаспадыні.

Ірэна і Слава ў Амерыцы даўно, прыехалі з Жытоміра.

яна не эканаміст, па адукацыі мастак-дизайнер, працевала на мясцовай мастацкай фабрыцы. Караец, сур'ёзней гаворкі пра эканамічныя праблемы не атрымалася, затое пра дзяцей і ўнукаў я даведаўся ўсё...

Неўзабаве зазірнула суседка, таксама ўкраінка, нагадала, што трэба збірацца ў храм, — там велікодная служба, яны будуць чакаць унізе. І гаварыла яна па-ўкраінску! Вось чаго не стае нам, беларусам, большасць з нас і на радзіме, і за мяжой размалююць не на роднай мове.

— Прыйходзіце заўтра ў басейн, — сказаў на развітанне прафесар Славік.

На дварэ яшчэ цёмна. Ранак велікодны яшчэ не прачнүўся. Ігар з пяці гадзін чарве на кухні: рыхтуе ў дарогу японскія сушки — першая жонка-японка навучыла. А паедзэм далёка — у горад Арлана, там сусветна вядомы Дыснэйлэнд, яго яшчэ

калі вазіў туды важных гасцей, быў знаёмы з камерцыйным дырэкторам, даслаў яму трох кароткіх апавяданняў ў пераходзе на ангельскую, напісаў, што я з жонкай хачу наведаць іхнюю ўстанову. Мабыць, апавяданні спадабаліся, бо дырэктор выдзеліў трох кантрамаркі, якія гонрам падумай: гэта першы ганаар у Штатах. Такім чынам, мы сэканомілі троства баксаў, але Раісе білет давялося купіць.

Здзіўляе адразу шматтысячны паток наведнікаў, многія з дзецімі, цэлымі сем'ямі, малых нясуць на руках, вязуць у калясках. У калясках возяць і дарослыя таўстуноў, якіх тут вельмі шмат. Трагедыя Амерыкі — тлустыя людзі... Сярод шматлікай абслугі вылучаюцца студэнты, хлопцы і дзяўчыны, дужа ветлівыя, добра падыхаваныя — усё ведаюць, могуць адказаць на любое пытанне.

Мы агледзелі мо трэцюю частку комплексу задавальнення. Ігар зазначыў, што Дыснэйлэнды Лос-Анджалеса, Парыжа, Іспаніі, Токія — разам узятыя — складаюць палову паркай арланскаага забаўляльнага цэнтра. Во які гігант! Таму і дарагія квіткі... У Маастацкім музеі Бостона білет каштует 25 даляраў, маеш права на два візіты цягам дзесяці дзён, бо за адзін заход цяжка ўсё агледзець. Практычныя амерыканцы!

Але вяртаемся ў Дыснэйлэнд. Доўга мы шукалі паркінг, бо іх некалькі: размісціць трэба тысячы машын. Нарэшце ўладкавалі аўто. Селі на трамвайчык — некалькі вагончыкаў на колах. Наперадзе нас чакаў шмон: праверка білетаў, сумак, нават узялі адбіткі пальцаў. Навошта? Каб запалохаць тэрарыста?

Пасля шмону далей можна было ехаць на хуткасным цягніку альбо плыць на пароме. Уяўляце маштабы?! Мы выбралі паром. Густы на тоўсту паваліў на судна. Міжволі падумалася: вельмі магчымая перагрузка. Плылі нядоўга, адлегласць ме́трай троства-чатырыста.

Выбраўся на Мэйнстрит. Гэта галоўная вуліца. Мэйнстріты маюць кожнае паселішча Амерыкі. Як і Даўнтаўны — дзелавыя цэнтры. Крохам па Галоўнай вуліцы. З усіх бакуў грыміць музыка, спяваете квартэт мужчын, строга апранутых, як манекены, але гэта былі жывыя мужыкі. Далей спявалі, гралі, танчылі толькі разнамасныя, рознакаліберныя лялькі, нават цэлія лялечная ансамблі, апранутыя ў нацыянальныя строі, пудзілы ў масках піратоў.

Пра піратоў я ўспомніў не выпадкова, бо мы пасля фатографавання на фоне высозных спічастых замкаў, накіраваліся да Піратаў Карыбскага мора — так называеца адзін з пяці забаўляльных цэнтраў. Наведнікаў павялі па цёмных калідорах, застаўленых бочкамі, — пэўна, без рому, — прасмаленяя таўшчэйшыя канаты не давалі людзям збочыць з маршрута. Раптам блісніў агонь, раздаўся аглушальны стрэл гарматы, потым раз-пораз біліскала манетка, лупцаваў пяран. Людзей пачалі садзіць у лодкі, якія ўзвышаліся на колах, але вакол была вада, у ёй блішчала мніства манетак, кідалі манеткі і насы суседзі. Мы ўстрымаліся: лішніх цэнтаў у нас не было. У лодкі ўсаджвалі па чатыры чалавекі.

Бывай, блаславёны Богам край! Хай шчасціц твайм жыхарам і шматлікім гасцям. Можа, і мне пашанцу зноў наведаць Флорыдзе можна цэлы год прахадзіць у шортах і майцы...

векі. И вось пльвем. Наперадзе густы туман, з вышыні імчыць вадаспад, стаяць шкілеты пад цымянымі ліхтарамі. Страхоцце!

Уражвала арганізаванасць, зладжаная праца шматлікай абслугі. Тысячны паток наведнікаў напраўляецца ў патрэбнае рэчышча. Фабрыка задавальняння ўпрацоўвае дакладна, як гадзіннік.

...Дабіраліся мы з Бостана да Сент-Пітэрберга самалётам. Рэйс выбралі самы танны, затое нязручны для нас, і асабліва для Ігара з Раісай: прыляталі ў аэропорт горада Тампа апоўначы, а выляталі а шостай раніцы. Да Тамбы кала 20 кіламетраў, а трэба ж прыехаць загадзя. Дзве бяссоныя ночы перажылі насы сябры. За гасцінніць, за культурную праграму, за шчодрае сонца Флорыды мы з жонкай ім вельмі ўдзячныя. Але і я стрымаў слова: паабяцаў выдаць прыпейкі, якія сабрала Раіса, і кніжачка «Мой міленок» убачыла свет з маёй прадмовай.

Мушу прызнацца, выдаць кніжку было няпроста, і вось чаму. Выдаць напалохаў раздзел нецензурных, вельмі каларытных прыпевак. Я не прыхильнік нецензурных слоў, салёных выразы ў маастацкіх творах можна і трэба ўжываць. Нашы выдаўцы хвалілі прыпейкі, але... Адзін мой даўні знаёмец гарэзліва блісніў акулярамі: «Ах, якія прыпейкі! Чыталіся барабахава. Зрешты, усё правільна. Не маюцца толькі той, хто нічога не робіць. Але нашы выдавецкія чыноўнікі гэтага не разумеюць. Так што выдаць не могу. Не хачу, каб пазбавілі ліцэнзіі. А ў Расіі запраста гэта пройдзе». Вось чаму кніжка ўбачыла свет у Смаленскім выдавецтве «Край». Кніжачка сімпатычная, кішэннага фармату, хораша аформленая.

Нашы выдаўцы і крытыкі-артадоксы любяць гаварыць пра цнатлівасць беларускай літаратуры. Я таксама за цнатлівасць, але ўсё павінна быць у меру, каб наша маастацкая літаратура не была падобная на старую дзвеву, якую ніхто не захацеў прылягчыць, а кнігу купіць і прачытаць. Наспэй час гэта зразумець чыноўнікам ад культуры... Мяркую, што маім чытачам цікава было пабываць у славутым горадзе Сент-Пітэрбергу, адчуць водар кветак, цеплыню лагодных хваляў Карыбскага мора, спрадвечную прывабнисць пясчаных пляжаў. А мене Флорыда насамрэч будзе доўга сніца і клікаць сябе. Але скажу чесна: жыць там я не хацеў бы. Я люблю нашу зіму, люблю чысцюткі іскрысты снег, марозлівую цішыню ў зімовых лесах. А хіба можна не любіць барвы залатой восені?! А вясновую чаромхавую квецені?! А блакітнае поле ільну ясным чэрвеньскім днём, калі шырознае неба зліваюцца на небакраі?! Так, у нас чалавеку патрэбна шмат розных апранаў, рознага абутку, на вясковым падворку — багата дроў. У Флорыдзе можна цэлы год прахадзіць у шортах і майцы...

Бывай, блаславёны Богам край! Хай шчасціц твайм жыхарам і шматлікім гасцям. Можа, і мне пашанцу зноў наведаць Флорыдзе, адчуць яе гарачыя абдымкі.

Рыгор Крушина з сынам Ігарам на судне Constitution

Наши выдаўцы і крытыкі-артадоксы любяць гаварыць пра цнатлівасць беларускай літаратуры. Я таксама за цнатлівасць, але ўсё павінна быць у меру, каб наша маастацкая літаратура не была падобная на старую дзвеву

называюць Miki Maüs. Я адчуваю сябе няймка — гаспадар рашуча адмаўляеца ад маёй дапамогі.

— Пагартай кнігі. Можа, што зацікавіць.

У Ігара вялікая бібліятэка, асабліва шмат зборнікаў беларускай пісьменності — гэта бацькава спадчына. Кінулася ў очы «Краса і сіла» — таўшчэйшы том на 880 старонак, антalogія беларускай пісьменнасці XX стагоддзя, укладзена Міхасём Скоблям. Кніга ўбачыла свет у 2003 годзе ў выдавецтве «Лімарыус». Я не бачыў яе ў Мінску, а Ігар у Амерыцы мае. З цікавасцю прачытаў вершы Рыгора Крушины: «Маім братам», «Празрыстыя коні», «Віяланчэль», «Спевы сняжынок». Нават назвы твораў гавораць пра тонкасць успрымання рэальнасці, пра філософскі роздум.

У Ігараўскай бібліятэцы багата самых розных выданняў. Шкада, няма ў яго дзяцей, няма каму перадаць гэткі кнігазбор...

Вось і пабылі ў гасцях у Miki Maüs. Гэта веліз

Упраўдзе – дабрачынасьць

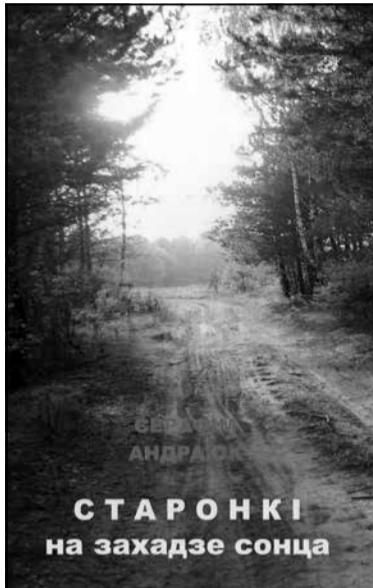
Серафім Андраюк. Старонкі на заходзе сонца /
Беласток: Румат – 2016. –
246 с.

Aўтары дзённікаў і ўспамінаў часта ўстрымліваюцца ад крытычных заўваг і каментавання тых ці іншых проблем. З аднаго боку, навошта засяроджвацца на адмоўным і дзяліцца негатывам з чытаем? З іншага боку, чытак шукае ва ўспамінах не толькі згадкі пра шчаслівія падзеі, накшталт презентацыі новай кнігі альбо расповеды пра вядомых творцаў, але і раздумы пра час, адказы на пытанне, чаму ў пэўны момант справы пайшли не так, як трэба... Тым, хто чакае ад дакументалісткі разваг і супастаўленняў, прапануем зварнуць увагу на кнігу Серафіма Андраюка «Старонкі на заходзе сонца», якая выйшла ў серыі «Бібліятэка Беларускага літаратурнага аўтарства».

Серафім Андраюк – вядомы літаратуразнаўца, аўтар сямі кніг, адзін з аўтараў акадэмічнай «Гісторыі беларускай літаратуры XX стагоддзя». Бонус для навукоўцаў у гэтым выданні – бібліографія асноўных прац даследчыка. Не менш істотнай з'яўляецца і праца Серафіма Антонавіча як рэдактара: у 1981–1992 гадах ён узначальваў выдавецтва «Мастацкая літаратура», на гэтай адказнай пасадзе спачатку спазнаў ціск савецкай цэнзуры, а потым патрапіў пад супрацьстаяннне рознаскіраваных «культурных сіл»...

Жыцце Серафіма Андраюка зусім не нагадвае гладкую роўную дарогу з маляўнічымі краявідамі – былі тут і затрымкі, і рытвіны, і калдобіны... Першым расчараўаннем для сям'і Андраюкоў стаў пераезд з роднай вёскі Гардзялі (цяпер у Белацоцкім ваяводстве, Польшча) у беларускую вёсачку Бербашы. Пасля Вялікай айчыннай вайны Гардзялі апынуліся ў Польшчы, бацька і браты Серафіма Андраюка, паслухаўшы палімянныя заклікі партызанскаага камісара Міхаіла Зімініна, вырашылі ехаць у Савецкую Беларусь. Верыць савецкаму агітатару не варта было: «У падрэунанні з тым, як мы жылі ў Польшчы, гэта было вельмі і вельмі дрэнна» – канстатуе аўтар. Прадказальна, галоўным святам для будучага даследчыка была вучоба ў школе і знаёмства з мастацкай літаратурой. Пра ўлюбёныя творы і ўлюбёных пісьменнікаў Серафім Андраюк згадвае напрацягу ўсёй кнігі.

Цікавасць да літаратуры, а таксама настойлівія парады выкладчыка і навуковага кіраўніка Юльяна Пшыркова прывялі Серафіма Андраюка ў аспірантуру Акадэміі навук. Малады літаратуразнаўца ўзяўся пісаць дысертацию па сучаснай літаратуре – і адпаведна пачаў друкаваць у першыёдыцы

рэцэнзіі на новую кнігу, пакрысе пазнаёміўся з літаратурным асяроддзем. Сябрамі Серафіма Антонавіча – «жывымі крыніцамі, якія лучаць са светам» – сталі Барыс Сачанка, Янка Сіпакоў, Іван Пташнікай, Варлен Бечык. Вельмі хутка малады навуковец пераканаўся, як няпроста пісаць пра сучасную літаратуру і ацэньваць плён працы ўпłyvовых пісьменнікаў альбо аўтараў, з якімі маеш асабістое знаёмства.

Серафім Андраюк згадвае многіх вядомых людзей, з якімі даводзілася сутыкацца па літаратурных справах – і не заўсёды гэтыя сутыкачы ці працоўныя стасункі пакідалі найлепшыя ўражанні. Увогуле ж знакаміты прынцып «aut bene aut nihil» не на карысць біяграфіям класікаў. Вядомы творца – не толькі бадзёры, зычлівы, спагадлівы чалавек. Ён можа быць недаверлівым і скрытым, раздражненым і ўхваляванным, сухаватым і афіцыйным у сваім прасторным кабіненце з высокімі столімі. Ва ўспамінах Серафіма Антонавіча класікі ажываюць, робяцца звычайнімі, эмацыйнымі людзьмі, якія часам бываюць не ў гуморы – але істотна, што аўтар нязменна застаецца карэктным і тактоўным.

Праца ў «Мастацкой літаратуры» стала для Серафіма Андраюка нагодай для новых добрых знаёмстваў: з Міхалам Дубянецкім, Рыгорам Барадуліным, Язэпам Янушкевічам. Пад кіраўніцтвам Серафіма Антонавіча пабачылі свет факсымільныя выданні «самых яркіх кніг мінулага», а таксама шэраг зборнікаў, якія знаёмілі чытак з беларускай літаратурай за межамі.

Вядома, выдавецкая праца прадугледжвала шматлікія сутыкненні з цэнзурай. І тут трэба зварнуць увагу на сінтэтычнасць кнігі Серафіма Андраюка – гэта не толькі аўтарскі распoved, але і вялікая колькасць цытат: вытрымкі з інтэрв'ю і ўспамінаў, дарчыя надпісы, аўтографы і, што найбольш цікава, даведкі «Галоўліта», запіскі з КДБ, з аддзела культуры ЦК КПБ са спісамі правак ці заўвагаў па канкрэтных творах. З

гэтых дакументаў можна даведацца пра «негатыўныя моманты» і «суджэнні памылковага і сумніўнага характара» ў творах Васіля Быкаўа, Дзмітрыя Бугаёва, Адама Мальдзіса, з-за якіх рэдакцыя была вымушана скарачаць альбо здымачы пэўныя тэксты, вяртаць кнігі на дапрацоўку.

Зацікаўлены чытак можа атрымаць добрае ўяўленне пра савецкую цэнзуру дзякуючы такім выданням, як «Ладдзя распачы» Уладзіміра Каракевіча, падрыхтаваная Глебам Лабадзенкам, альбо двухтомнік Сяргея Шапрана «Васіль Быкаў: гісторыя жыцця ў дакументах, публікацыях, успамінах, лістах». Документы ж, змешчаны ў кнізе Серафіма Андраюка (і, безумоўна, аўтарскія каментары да іх) дазваляюць уяўіць, наколькі псіхалігічна складанай была праца рэдактараў і выдаўцоў за савецкім часам: як даводзілася лавіраваць, часам саступаць, часам дыпламатычна адстойваць...

Напрацягу ўсёй кнігі аўтар спрабуе вызначыць, калі ж беларуская культура знаходзілася ў найбольш спрыяльных умовах? У савецкі час – пільны нагляд кантрольна-цензурнай службы. У пачатку 1990-х гадоў – фінансавыя цяжкасці. У незалежнай Беларусі – павеліченне колькасці прыватных выдавецтваў, але зніжэнне цікавасці да кнігі... Цікавасць да кнігі – з'ява абстрактная, яе цяжка ўзважыць ці адмераць (успішы, што мастацкія творы чытаюць таксама ў інтэрнэце), затое статыстыка – справа кан-

крэтная, і тут аўтар прыводзіць наступныя лічбы: у 1992 годзе ў «Мастацкай літаратуры» было выпушчана 177 кніг, з іх на беларускай мове – 143. А ў 2013 годзе ва ўсёй краіне з 799 кнігі з мастацкімі творамі беларускіх аўтараў толькі 294 кнігі былі на беларускай мове.

Не ўспішвае Серафіма Антонавіча і праца дзяржаўных выдавецтваў: калі раней лес кнігі вырашалі рэцэнзент і рэдактар, а тэматычныя планы выдавецтва аблікаркоўваліся на аўтарытэтным паседжанні Саюза пісьменнікаў, то цяпер рашэнне аб (не)выданні кнігі можа быць прынята адным чалавекам, у чым аўтар пераканаўся на ўласным досведзе колкі гадоў таму. Безумоўна, аблікарванія рукапісаў у выдавецтвах былі бар'ерам для няякасных тэкстаў, разам з тым нядобразычліўцы маглі паўпłyваць на супольнае рашэнне, у чым Серафім Андраюк зноў жа пераканаўся на пачатку свайго творчага шляху.

«Старонкі на заходзе сонца» – цікавы матэрыял для раздумаў над проблемамі айчынага кнігавыдання, сам жа даследчык прыходзіць да вынівовы, што ў сёняшній нашай Рэспубліцы Беларусь менш беларускія, чым у той рэспубліцы, якая была ў складзе вялікай дзяржавы ССР».

Аўтар прадмовы да кнігі літаратуразнаўца Яўген Гарадніцкі падкрэслівае, што для Андраюка-даследчыка заўсёды была істотнай праўдзівасць літаратурнага твора. Ва ўспамінах Серафіма Антонавіч, натуральна, імкнуўся быць праўдзівым як перад чытаем, так і перад самім сабой, і нават больш – у дачыненні да самога сябе. Ён не толькі згадвае пра сацыяльныя, культурныя, палітычныя праблемы, але і адзначае, што рэдактарская праца над кнігамі «зніжае градус агульнага захаплення імі», што беларусам уласцівия «ўну-

траная скаванасць, адчуванне, быццам ты горшы ледзь не за ўсіх астатніх», – і гэты стан вельмі важна перададолець, каб упэўнена пачувацца ў любой прафесійнай сферы.

Безумоўна, у кнізе ёсць і прыемныя ўспаміны, расповед пра сям'ю і блізкіх людзей – але ў гэтым сэнсе аўтар заходзіць правільнай прапорцыю: вядома, чытача найбольш цікавіць культурнае жыццё, і большасць расповедаў пра сямейныя, прыватныя справы – нагода для больш шырокіх падагульненняў і супастаўленняў.

У «Старонках на заходзе сонца» аўтар настойліва парадуе мінулае і сучаснасць. І, напрыклад, адзначае, што сучасныя людзі жывуць менш актыўна, чым іх бацькі ў мададосці: радзей наведваюць музеі, тэатры. «Унутрана сёняшні чалавек імкненца жыць як мага спакайней. Маўляў, раздражнільнікай хапае зневіні, навошта яшчэ самому ствараць іх».

Успаміны Серафіма Андраюка друкаваліся ў часопісе «Тэрмапілы» ў 2013–2016 гадах і пабачылі свет асобным выданнем пры спрыянні літаратуразнаўца Галіны Тварановіч і Яна Чыкіна.

На жаль, не ўсе паважаныя літаратары наважваюцца напісаць такія шчырыя ўспаміны, узгадаць праблемы і непаразуменні, якія надараліся ва ўласным жыцці і ў большай ці меншай ступені былі абумоўлены грамадска-палітычнай сітуацыяй. Вядома, ацэнка падзеяў ўспамінах заўсёды суб'ектыўная, але вялікая вартасць твораў гэтага жанра – магчымасць паглядзець на падзеі мінулага вачыма іх непасрэдных удзельнікаў, што пашырае наша ўяўленне пра пэўную эпоху. Таму кніга Серафіма Андраюка – той выпадак, калі старажытныя рымляне з павагай адзначалі: «In recto virtus» – у праўдзе дабрачынасьць.

Алеся Лапіцкая

9 аўдыякніг Свэна Нурдквіста

Два гады мінула з того, як у Саюзе беларускіх пісьменнікаў выйшла першая кнішка пра Пэтсану і Фіндуса. За гэты час гісторыі пра вяскоўца Пэтсана і няўрымлівага катка Фіндуса сталі найлепш прадаванымі і, без перабольшання, улюблёнымі кнігамі беларускіх дзетак. Да сёлетніх Калядаў прапануецца новы падарунак – скарбонка з дзеяццю аўдыёкнігамі пра Пэтсана і Фіндуса!

Цёплыя і смешныя гісторыі пра прыгоды дзядулі Пэтсана і коціка Фіндуса, створаныя шведскім пісьменнікам і мастаком Свэнам Нурдквістам, вядомыя і любімыя дзецьмі ды іх бацькамі ў многіх краінах свету, перакладзены на 44 мовы і разышліся накладам больш як 6 мільёнаў экзэмпляраў. Два гады тому дзядулі і коцік упершыню загаварылі па-беларуску дзеяцькоўцу перакладчыцы Надзеі Кандрусевіч, а ў 2017-м усе папяровыя выданні і не выдадзеныя яшчэ кнігі акцёры Купалаўскага тэатра Ганна Хітрык і Павел Харланчук начыталі ў студыі NERV Records.

Купляць аўдыёкнігі пра Пэтсана і Фіндуса ў мінскіх кнігарнях і ў кніганошаў.

З дасылкай па Беларусі: Інтэрнэт-кнігарня Knihy.bi i symbal.by.

Прэс-служба СБР

Прэмія «Книгуру»

Пераможцы 8-га сезона расійскай прэміі «Книгуру», якая прысуджаеца за лепшыя тэксты для дзяцей і падлёткаў, былі авшччаны ў Маскве.

Першае месца журы аддало Лілі Волкавай за аповесць «Под созвездием Бродячих псов», другое заняла Антаніна Малышава за аповесць «Кот забвения», трэцяе заняў Станіслаў Вастокаў за аповесць «Брат-юннат».

Эксперт прэміі пісменнік Шаміль Ідзятулін адзначыў: «У дзіцячай літаратуре роля вырашальная. Кніга застаецца самым універсальнym інструментам, які ператварае дзіцё ў чалавека. Літаратура павінна адпавядыць эпосе. Калі чытак сустракае тэкст не свайго часу, ён не лічыць яго сумленным — і мы гублем чытака. Тады мы не

книгуру

выгадуем чалавека, які зробіць вялікі крок для чалавечства. А калі дзіця ці падлётак не будзе вучыцца на літаратуре, яму застаецца вучыцца толькі на сваім прыкладзе. Гэта не заўсёды бяспечна. І ў прэміі ў гэтым сэнсе — экала-гічная ніша: «кнігурушная» пісьменнікі ўмеюць гаварыць з чытаком на складаныя і сур'ёзныя тэмы».

Сёлета на конкурс прыйшло 613 твораў. Усе тэксты кароткага спісу прэміі былі размешчаны на сایце kniguru.info для свабоднага чытания.

Конкурс на лепшы твор для дзяцей і падлёткаў

«Книгуру» быў заснованы ў 2010 годзе Федэральным агенцтвам па друку і масавых камунікацыях Расіі і Цэнтрам падтрымкі айчыннай славеснасці. Асаблівасцю прэміі з'яўляецца тое, што лаўрэатаў вызначаюць па выніках галасавання чытакаў ад 10 да 16 гадоў.

На новых купюрах Израиля — паэтэсы

Паводле паведамлення ізраільскага канала «9tv» са спасылкай на відэаматэрый Банка Израіля, у краіне ўявілі ў абарот новыя банкноты наміналам 20 і 100 шэкеляў, якія паступілі ва ўсе банкаматы краіны.

Замест мужчын — першага міністра замежных спраў Израіля Мошэ Шарэта і другога презідэнта краіны Іцхака Бэн-Цві — на новых банкнотах намаляваныя жанчыны: паэткі Рахель і Лея Гольдберг.

У матэрыяле было адзначана, што новыя купюры лепш абаронены ад падробак: маюць вадзяны знак у выглядзе партрэта, мікратэкст, схаваны малюнак намінала, які

бачны пры нахіле банкноты, УФ-элементы, галаграфічную ахоўную нітку і галаграфічную стужку, а таксама фарбу OVI, якая ўтрымлівае аптычна зменныя пігменты, што рэзка змяняе колер у залежнасці ад вугла зроку ці асвятлення.

На банкнотах таксама ёсьць знакі для сляпых і са слабым зрокам — мікроперфарацыя і рэльефны друк.

Аднак Банк Израіля адзначыў, што не варта спяшацца мяняць старыя купюры ўзору 1999 года на новыя, бо яны застануцца ў абароце яшчэ на працягу дзесяці гадоў і будуть скасоўвацца са звароту паступова.

Цікава, што на купюрах наміналам 50 шэкеляў надрукавана выява паэта Шауля Чарняховскага, а на 200 шэкелях — выява паэта і драматурга Натана Альтэрмана.

«Ленін» і «Вялікая кніга»

У Москве абвясцілі лаўрэатаў літаратурнай прэміі «Вялікая кніга». Урачыстую цырымонію ўзнагароджання прысвяцілі... стагоддзю каstryчніцкага пераварота.

Залу ўпрыгожылі плакатамі з надпісамі «Больш кніг», «Вітаем дэлегатаў!», а над сцэнай красаваўся лозунг «Уся ўлада рускай літаратуры!». Перад гасцямі вечарыны нават выступіў «Ленін», які горача

накінуўся на сучасны літаратурны лад, чым нямала павесяліў прысутных. Не прамінуў ён магчымасці і пакрытыкаў журы — за тое, што ў кароткім спісе цяперашняга сезона адсутнічалі жанчыны-пісьменніцы.

Хвілінай маўчання на цырымоніі ўшанавалі памяць памерлых у гэтым годзе аўтараў: Даніла Граніна, Яўгена Еўтушэнку і Владзіміра Маканіна, якія ў розны час становіліся лаўрэатамі «Вялікай кнігі».

Першае месца заняў Леў Данілкін з кнігай «Ленін. Пан-

тократор сонечных пылинок». На другім — Сяргей Шаргуноў з творам «Катаев: «Погоня за вечнай весной»». Трэці прыз атрымаў Шаміль Ідзятулін з працай «Горад Брэжнеў».

Пераможцам чытацкага галасавання ў 2017 годзе стаў Сяргей Шаргуноў. Спецпрыз гэтага года атрымала Вікторыя Токарава.

Грашовы памер першай прэміі склаў трох мільёнаў расійскіх рублёў (каля 50 000 далаўраў ЗША), другой — 1,5 мільёна, трэцій — адзін мільён.

Юбілей Сумарокава

Аднаму з першых расійскіх прафесійных літаратараў, карэспандэнту Вальтера споўнілася 300 гадоў.

Аляксандр Пятровіч Сумарокаў праславіўся не толькі заслугамі ў галіне літаратуры і мастацтва, але і неспакойным норавам, сварлівым характарам і вельмі заблытаным асабістым жыццём.

«Дасылаю табе каштоўнасць: данос Сумарокава на Ламаносава. Арыгінал з уласнаручным подпісам бачыў я ў Івана Іванавіча Дзімітрыева...», — пісаў у 1830 годзе Пушкін Пятру Вяземскаму. Вяземскі той данос апублікаў. Сумарокаў у ім скардзіцца на спагнанне з яго грошай за надрукаваныя яго трагедыі ў друкарні Акадэміі навук, вінаваціць ва ўсім Ламаносава, называе яго злыднем, п'яніцам і вар'ятам.

Дарэчы, у першы час знаёмства ў Сумарокава і Ламаносава былі цалкам сяброўскія адносіны. Яны сапсаваліся пазней, калі Сумарокаў паверыў у сваю выключнасць і геніяльнасць. Ён называе сябе пачынальнікам

новай літаратуры. І многія ме-навіта такім яго і бачылі.

У 1747 годзе выйшла трагедыя Сумарокава «Хорев». Праз год — «Гамлет». З гэтага і пачалася яго літаратурная слава. Пастаноўкі п'ес адбываліся пры імператарскім двары, прычым з удзелам самога Сумарокава. Трагедыя мела поспех.

У Яраслаўлі ў той час купец Фёдар Волкаў вырашыў зладзіць свой тэатр. Пра яго пачалі, далаўжылі імператрыцы Лізавеце. Волкаў і яго акцёраў прывезлі ў Пецярбург. І неўзабаве з'явіўся першы пастаянны рускі тэатр. А дырэктарам яго стаў Сумарокаў.

На пасадзе дырэктара тэатра Сумарокаў пробыў да 1761 года. Ён пісаў трагедыі, камедыі, выступаў рэжысёрам, настаўнікам акцёрскай дэкламацыі, адміністраторам. Але і сварыўся, раздражняўся на невуцтва, нажывав ворагаў...

З першай жонкай разышоўся ў 1766 годзе. Ажаніўся з прыгоннай дзячынай Верай Прохаравай (дачкой фурмана), з-за чаго пасварыўся з раднёй. Пасля смерці жонкі, каб не пазбаўляць прыжытых дзяцей правоў на спадчыну, аўтакаўся з пляменніцай Веры.

Яго прыдворная кар'ера была каротка часовая. Сумарокаў раздражняў Кацярыну. У 1769 ён пакінуў рэзідэнцыю імператрыцы і пераехаў у Маскву. Апошнія гады правёў у беднасці і ў судовых працэсах. Пакутаваў нервовым засмучэннем, пачаў слепнуць, вымушаны быў працаць дом і бібліятэку і памёр у невядомасці і адзіноце.

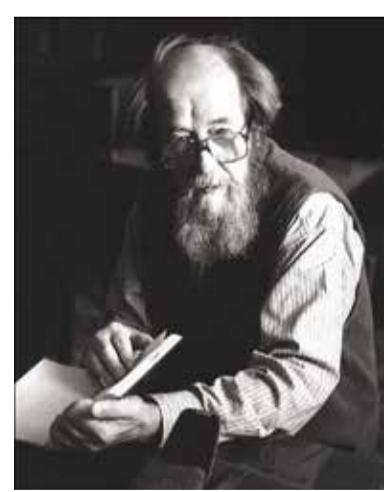
Хавалі яго маскоўскія акцёры на Данскіх могілках. Ужо ў пачатку XIX стагоддзя не ведалі, дзе знаходзіцца магіла пісьменніка...

Мікалай Аляксандраў

Выставка пра таямніцы Салжаніцына

Як паведаміла прэс-служба музея-запаведніка «Царыцына», у музеі адкрылася маштабная выставка «Пісьменнік і таямніца: Аляксандр Салжаніцын», якая стала першай у шэрлагу памятных мерапрыемстваў, звязаных з 100-гадовым юбілеем пісьменніка.

Асноўнай тэмай выставы з'яўляюцца таямніцы Салжаніцына, гісторыя і метады канспірацыі, якія пісьменніку давялося асвоіць і практиковаць у лагеры

і ссылцы, каб таемна пісаць свае творы. На працягу дзесяцігоддзяў пастаяннай задачай Салжаніцына было захаванне

самога факта творчасці: паасонныя творы чакалі сваіх першых чытакоў гадамі. Напрыклад, аўтабіографічна паэма «Дарожанька», напісаная ў лагеры прымусовай працы, некалькі гадоў існавала толькі ў памяці аўтара. У адзіноце ствараўся і знакаміты раман «У круге першым». «Архіпелаг ГУЛАГ» Салжаніцын пісаў у Эстоніі, — з меркаванняў строгай канспірацыі нават не маючы ўсяго напісанага тэкста...

На выставе прадстаўлены рукаўкі і асабістая рэчы пісьменніка. Аповед пра «канспіратыўную» дзейнасць дапаўняюць наглядныя схемы і ўрыўкі дакументальных фільмаў ды тэлевізійных перадач.